

Nr 90.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, m. m.; given Stockholms slott den 3 mars 1950.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

dels jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling,

dels ock föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 76 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Eije Mossberg.

Sammanfattning.

I anslutning till den ståndpunkt, som intagits av 1948 års lösdriveriutredning, uttalas, att lösdrivarlagen bör upphävas så snart omständigheterna det medgiva men att det icke är möjligt att med omedelbar verkan göra det nu. Då en stor del av lösdrivarerna måste betraktas som psykopater och vårdmöjligheterna för dessa äro mycket begränsade, anses det nödvändigt att, innan tidpunkten för upphävandet fastställs, avvakta det förslag till förbättring av psykopatvården, som kan väntas från 1947 års psykopatvårdsutredning. Vidare framhålles, att den möjlighet till direkt ingripande mot vissa grovt asociala element, som lagen ger polisen, icke helt kan undvaras och att en förutsättning för lagens upphävande därför vore att en lagstiftning av motsvarande innebörd komme till stånd. Frågan härom utredes f. n. av psykopatvårdsutredningen enligt ett i december 1949 lämnat uppdrag.

Då det måste antagas dröja ett antal år, innan de antydda hindren för lagens upphävande undanröjts, och lagen i synnerhet i vad angår reglerna om verkställighet av tvångsarbete är mycket föråldrad och i behov av modernisering, förordas på denna punkt vissa ändringar. Sålunda föreslås, att den som undergår tvångsarbete skall kunna få permission för utträttande av viktiga angelägenheter samt att de nuvarande stela reglerna om tvångsarbetstidens längd mjukas upp genom att möjlighet införes till frigivning i förtid av den som undergår tvångsarbete. Den nuvarande polisuppsikten över frigivna tvångsarbetare avses skola avskaffas. Viss eftervård av frigivna föreslås skola anordnas. Vidare föreslås bl. a. en viss kvalitativ förstärkning av de organ, som i första hand ha att handlägga lösdrivarärendena.

Även i fattigvårdslagen föreslås en ändring, innebärande, att jämväl den som avtjänar tvångsarbete, som ådömts enligt nämnda lag, skall kunna få permission för utträttande av för honom viktiga angelägenheter.

Lagändringarna äro avsedda att träda i kraft den 1 juli 1950.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27)
angående lösdrivares behandling.

Härigenom förordnas, att 3 § 2 mom., 10 § 1 mom., 12 §, 14 §, 15 § 2 mom. och 16 § lagen den 12 juni 1885 angående lösdrivares behandling¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande anges samt att i samma lag skola införas tre nya paragrafer, betecknade 9 a §, 9 b § och 16 a §, av nedan intagna lydelse:

(Gällande lydelse:)

3 §.

2 mom. Konungens Befallningshavande hålle ytterligare förhör med den häktade och låte i protokoll över förhöret anteckna hans levnadsomständigheter samt införa prästbetyg och läkarebetyg för den häktade jämte beskrivning över hans utseende och uppgift å den ort, som efter ty i 10 § sägs skall såsom hans hemort anses. Finnes den häktade hava gjort sig skyldig till lösdriveri å tid, som i 1 mom. sägs, må Konungens Befallningshavande döma honom till tvångsarbete från och med en månad till och med ett år. Har han förut undergått dylikt tvångsarbete eller straffarbete, eller förekomma eljest försvårande omständigheter, må tvångsarbetstiden utsträckas till högst tre år.

(Föreslagen lydelse:)

3 §.

2 mom. Konungens Befallningshavande hålle ytterligare förhör med den häktade och låte i protokoll över förhöret anteckna hans levnadsomständigheter samt införa prästbetyg och läkarebetyg för den häktade jämte beskrivning över hans utseende och uppgift å den ort, som efter ty i 10 § sägs skall såsom hans hemort anses. Finnes den häktade hava gjort sig skyldig till lösdriveri å tid, som i 1 mom. sägs, må Konungens Befallningshavande döma honom till tvångsarbete från och med en månad till och med ett år. Har han förut undergått dylikt tvångsarbete eller förekomma eljest försvårande omständigheter, må tvångsarbetstiden utsträckas till högst tre år.

9 a §.

Arbetsanstaltens styrelse eller, efter dess bemyndigande, föreståndaren för anstalten äger meddela den som undergår tvångsarbete tillstånd att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning, så ock att i annat fall, då med hänsyn till tvångsarbetsti-

¹ Senaste lydelse av 16 §, se SFS 1894 nr 14 sid. 3.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

dens längd eller eljest starka skäl äro därtill, lämna anstalten för viss kort tid, allt såframt fara för missbruk ej kan anses föreligga.

Tid, varunder intagen enligt tillstånd som nu sagts vistas utom anstalten, skall inräknas i verkställighetstiden, såvitt ej styrelsen av särskild anledning annorlunda förordnar. Sådant förordnande skall gå i verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft.

Har föreståndaren ej funnit skäl bifalla framställning om tillstånd att lämna anstalten för viss tid, äger den intagne påkalla styrelsens beslut i saken. Styrelsens beslut i fråga om sådant tillstånd äge den intagne överklaga hos Konungens Befallningshavande i det län, där tvångsarbetsanstalten är belägen. Över Konungens Befallningshavandes beslut må talan föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till inrikesdepartementet sist å trettionde dagen efter den då klaganden erhöi del av beslutet.

9 b §.

Den som undergår tvångsarbete, som ålagts enligt denna lag, må frigivas i förtid sedan hälften av den i domen bestämda tvångsarbetstiden, dock minst två månader, förflutit.

Vid prövning av fråga om förtida frigivning skola särskilt beaktas den dömdes uppförande under anstaltsvistelsen och sinnesriktning vid den tid då frigivning ifrågasattes samt de förhållanden, i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Fråga om förtida frigivning prövas

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

utan framställning från den dömdes sida av arbetsanstaltens styrelse och skall upptagas till prövning å sådan tid, att den dömda kan frigivas, då hälften av tvångsarbetstiden gått till ända; sker ej frigivning då, skall frågan ånyo prövas så ofta det finnes påkallat, dock minst var tredje månad.

Beträffande fullföljd mot styrelsens beslut i ärende om förtida frigivning äge vad i 9 a § tredje stycket stadgas motsvarande tillämpning.

10 §.

1 mom. Den som efter den ådömda tvångsarbetstidens slut frigives skall av arbetsanstaltens föreståndare förpassas till den kommun, där han har sin hemort, därest ej Konungens Befallningshavande medgivit, att han utan att först begiva sig till hemorten må förpassas till ort, som omförmäles i 12 § 3 mom. Passet skall innehålla föreskrift om väg, tid och sätt för färden ävensom underrättelse om vad den frigivne enligt 12 § har att iakttaga.

12 §.

1 mom. Den frigivne skall ofördröjligen, i enlighet med det för honom utfärdade pass, begiva sig till den ort, dit han förpassats, och, om

10 §.

1 mom. Den som frigives efter den ådömda tvångsarbetstidens slut eller med tillämpning av 9 b § skall av arbetsanstaltens föreståndare förpassas till ort, där han erhållit eller kan väntas erhålla lämplig arbetsanställning, eller till sin hemort. Passet skall innehålla föreskrift om väg, tid och sätt för färden ävensom underrättelse om vad den frigivne enligt 12 § 2 mom. må hava att iakttaga.

12 §.

1 mom. Vid frigivning efter den ådömda tvångsarbetstidens slut, så ock vid sådan frigivning, varom i 9 b § förmäles, skall arbetsanstaltens styrelse, där så kan ske, förordna lämplig och villig person att under två år från dagen för frigivningen bistå den frigivne och tillse, att han på lämpligaste sätt anpassas till samhället.

2 mom. Den frigivne skall ofördröjligen, i enlighet med det för honom utfärdade pass, begiva sig till den ort, dit han förpassats, och sna-

(Gällande lydelse:)

förpassningen skett till stad, där polismästare finnes, anmäla sig hos denne inom tjugufyra timmar efter ankomsten.

2 m o m. Den som blivit dömd till tvångsarbete i sex månader eller därutöver äger under två år efter frigivandet icke utan särskilt tillstånd, meddelat i stad av polismästare eller, där sådan ej finnes, av stadsfiskal och å landet av ortens länsman, uppehålla sig utom den kommun han tillhör eller där han erhållit behörigt tillstånd att vistas; och skall han i stad, där polismästare finnes, å de tider och i den ordning, som av polismästaren föreläggas honom, göra anmälan om bostad och försörjningsmedel.

3 m o m. Tillstånd, varom i nästföregående mom. sägs, må lämnas den frigivne för att han må kunna emottaga erbjuden anställning hos välkänd och pålitlig person eller å uppgiven ort söka arbete, där utsikt därtill finnes, eller ombesörja någon för den frigivne viktig angelägenhet. För den, som erhållit sådant tillstånd, skall den myndighet, som lämnat tillståndet, utfärda pass. Den förpassade åligger att ställa sig till efterrättelse de i passet givna föreskrifter och, om han blivit förpassad till stad, där polismästare finnes, inom tjugufyra timmar efter ankomsten anmäla sig hos denne.

4 m o m. Den i 2 mom. stadgade skyldighet att anmäla bostad och försörjningsmedel bör så ordnas, att den anmälningsskyldige icke störes i sin lovliga verksamhet eller utsättes för allmän uppmärksamhet; och

(Föreslagen lydelse:)

rast anmäla sig hos den, som må hava förordnats att bistå honom.

(Gällande lydelse:)

äge polismästaren i särskilda fall åt tillsyningsman eller annan därtill tjänlig person överlåta befattningen med anmälningarnes emottagande.

5 m o m. Förekommer skäl därtill, äger Konungens Befallningshavande att helt och hållet eller delvis meddela befrielse från de skyldigheter, som enligt denna § åligga den frigivne.

6 m o m. Visar den frigivne tredska att efterkomma vad honom enligt denna § åligger eller de honom på grund av samma § givna föreskrifter, vare underkastad behandling som i 3 § sägs.

14 §.

Då någon genom utslag, som vunnit laga kraft eller blivit fastställt, dömts till tvångsarbete, så ock när någon från tvångsarbetsanstalt frigives och när den frigivne erhåller tillstånd att vistas utom hemorten eller den ort, dit han eljest förpassats, eller på grund av 12 § 5 mom. varder fri i val av vistelseort, skall underrättelse därom meddelas rikets polismyndigheter.

Huru underrättelse — — — förordnar Konungen.

15 §.

2 mom. Tillsyningsman, ävensom annan person, vilken erhållit sådant uppdrag som i 12 § 4 mom. sägs, äge i utövningen av denna befattning åtnjuta det skydd, som enligt lag tillkommer tjänsteman.

16 §.

I stad, där poliskammare finnes, utövar poliskammaren i fråga om

(Föreslagen lydelse:)

Då någon genom utslag, som vunnit laga kraft eller blivit fastställt, dömts till tvångsarbete, så ock när någon från tvångsarbetsanstalt frigives, skall underrättelse därom meddelas rikets polismyndigheter.

14 §.

15 §.

2 mom. Tillsyningsman äge i utövningen av sin befattning enligt denna lag åtnjuta det skydd, som enligt lag tillkommer tjänsteman.

16 §.

I stad med poliskammare, där stadsfiskal icke är ledamot i egen-

(Gällande lydelse:)

lösdrivares behandling den myndighet, som enligt denna lag tillkommer Konungens Befallningshavande; dock må poliskammare ej förordna om frigivning enligt 13 §.

I stad, där polismästare finnes, må denne och i annan stad Konungens Befallningshavande kunna förordna poliskommissarie eller annan polisman att fullgöra vad enligt denna lag åligger stadsfiskal.

För köping eller annat område å landet, för vilket ordningsstadgan för rikets städer är i tillämpliga delar gällande, må Konungens Befallningshavande kunna förordna polisman att fullgöra vad enligt denna lag åligger länsman.

(Föreslagen lydelse:)

skap av polismästare eller eljest, utövar poliskammaren i fråga om lösdrivares behandling den myndighet, som enligt denna lag tillkommer Konungens Befallningshavande; dock må poliskammare ej pröva talan mot anstaltsstyrelses beslut jämlikt 9 a och 9 b §§ eller förordna om frigivning enligt 13 §.

Efter Konungens medgivande må i stad, där polismästare finnes, denne och i annan stad Konungens Befallningshavande förordna poliskommissarie att fullgöra vad enligt denna lag åligger stadsfiskal.

16 a §.

Konungen äger meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

För den, som vid lagens ikraftträdande undergår tvångsarbete, skall frågan om förtida frigivning prövas i så god tid, att han, om förtidsättningar för förtida frigivning i allmänhet föreligga, kan frigivas vid ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser skola gälla för den, som frigivits från tvångsarbete före lagens ikraftträdande.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 76 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården.

Härigenom förordnas, att 76 § lagen den 14 juni 1918 om fattigvården skall hava följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse:)

76 §.

Tvångsarbete skall — — — lämpligt arbete.

Bliver någon — — — behandling sägs.

I övrigt gäller i fråga om verkstäl-
lighet av tvångsarbetet i tillämpliga
delar vad i 8 och 13 §§ av nämnda
lag stadgas.

(Föreslagen lydelse:)

76 §.

I övrigt gäller i fråga om verkstäl-
lighet av tvångsarbetet i tillämpliga
delar vad i 8 §, 9 a § och 13 § av
nämnda lag stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli
1950.

Utdrag ur protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 3 februari 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, fråga om *vissa ändringar i lösdrivarlagen m. m.* samt anför.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 maj 1948 tillkallade jag tre sakkunniga för att inom inrikesdepartementet fullfölja tidigare påbörjad utredning rörande reformering av lösdriverilagstiftningen. De sakkunniga, vilka antogo benämningen 1948 års lösdriveriutredning, utgjordes av landshövdingen Thorwald Bergquist, tillika ordförande, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare fru Sigrid Ekendahl och förste byråsekreteraren Torgny Lindberg. De avgåvo den 18 december 1948 utredning med förslag om lösdrivarlagens upphävande m. m. (SOU 1949: 4).

De sakkunniga ha föreslagit, att lösdrivarlagen skall upphävas samt att de, som nu falla under lagen, skola omhändertagas inom andra sociala vårdformer. För att möjliggöra tillfredsställande behandling av lösdrivar-klientelet ha de sakkunniga förordat vissa ändringar i bl. a. strafflagen, lagen om villkorlig dom, fattigvårdslagen och barnavårdslagen. Vad strafflagen angår har utredningen föreslagit kriminalisering av bettleri under vissa förutsättningar samt vidgade möjligheter till ingripande i straffrättslig ordning mot sedeslöshet. Utredningen har i dessa fall tänkt sig en betydande användning av villkorlig dom. Sådan dom bör enligt de sakkunnigas mening kunna förenas med skyldighet för den dömda att underkasta sig vård å fattigvårdsanstalt. Det har avsetts att barnavårdsnämnd skulle ha att vidtaga åtgärder beträffande person i åldern mellan 21 och 23 år, som vanemässigt mot ersättning inläte sig i tillfälliga sexuella förbindelser och för vilken särskilda åtgärder uppenbarligen krävdes för hans anpassning i samhället. I övrigt ha omfattande ändringar i barnavårdslagen föreslagits.

Utredningen har icke angivit någon tidpunkt för ikraftträdandet av den

föreslagna lagstiftningen. Enligt utredningens uppfattning bör lösdrivarlagen nämligen upphävas först i samband med tillskapandet av en särskild psykopatvård. På denna punkt har ledamoten Lindberg anmält avvikande mening.

Över betänkandet ha yttranden avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, samtliga hovrätter, rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen, styrelserna för statens tvångsarbetsanstalter å Svartsjö och i Växjö, poliskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Eskilstuna, straffrättskommittén, strafflagberedningen (med särskilda yttranden av professorerna Olof Kinberg och Ivar Strahl), psykopatvårdsutredningen, socialvårdskommittén, ungdomsnämnderna i Stockholm och Norrköping, Malmö stads barnavårds- och ungdomsskyddsnämnd, barnavårdsnämnderna i Göteborg och Hälsingborg, delegerade för socialvården i Borås, representerande barnavårdsnämnden, nykterhetsnämnden och fattigvårdsstyrelsen i staden, nykterhetsnämnderna i Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg, styrelserna för Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund och Svenska landstingsförbundet, föreningen Sveriges häradshövdingar, styrelsen för föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, styrelsen för föreningen Sveriges polismästare, föreningen Sveriges poliskommissarier, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, Svenska fångvårdssällskapet, styrelsen för Svenska skyddsförbundet (med överlämnande av yttrande från byråföreståndaren vid Skyddsvärnet i Örebro), Svenska socialvårdsförbundet, Centralförbundet för socialt arbete, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Fredrika Bremer-förbundet, Yrkeskvinnors samarbetsförbund (de båda sistnämnda med ett gemensamt yttrande), föreningen Vita bandets centralstyrelse, Frälsningsarmén, Riksförbundet för sexuell upplysning, Svenska psykiatriska föreningen, Svenska läkaresällskapet, Landsorganisationens kvinnoråd, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Högerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund samt Sveriges kommunistiska partis kvinnosekretariat.

Ungdomsnämndens i Stockholm och barnavårdsnämndens i Göteborg yttranden grundas på promemorior av barnavårdsdirektörerna i städerna.

Överståthållarämbetet har vid sitt utlåtande fogat yttranden från fattigvårds- och nykterhetsnämnderna i Stockholm. Flertalet länsstyrelser har översänt infordrade utlåtanden från skilda myndigheter och organisationer. Sålunda föreligga yttranden från magistraterna i Halmstad och Sundsvall, fjorton landsfogdar, poliskamrarna i Jönköping, Karlskrona och Sundsvall, polismästarna i Uppsala och Gävle, tre stadsfiskaler, en landsfiskal, åtta länsavdelningar av föreningen Sveriges landsfiskaler, åtta av statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter, Östergötlands läns socialvårdsförbund,

Blekinge läns barnavårdsförbund, Gävleborgs läns fattigvårds- och barnavårdsförbund, några barnavårds- och länsnykterhetsnämnder, nykterhetsnämnden i Sundsvall samt förste provinsialläkaren i Malmöhus län. Riksåklagarämbetet har jämte eget utlåtande överlämnat yttranden från förste stadsfiskalen i Stockholm, underordnade åklagare därstädes samt förste stadsfiskalerna i Göteborg och Malmö. Poliskammaren i Stockholm har hänfört sig till utredningar av kriminalpolis- och kanslipolisintendenterna i staden. Poliskammaren i Göteborg har vid sitt utlåtande fogat yttrande från kriminalpolisintendenten i staden. Slutligen har poliskammaren i Hälsingborg åberopat ett yttrande av kriminalkommisarien K. G. Hansson.

Vid remissbehandlingen har full samstämmighet rått därom, att lösdrivarlagstiftningen icke är tillfredsställande. En grupp remissinstanser har anslutit sig till de sakkunnigas förslag, under det att ett stort antal hörda myndigheter och organisationer riktat vägande anmärkningar däremot. Särskilt ha de föreslagna kriminaliseringarna och den i samband därmed tänkta vidgade användningen av villkorlig dom samt den ifrågasatta utvidgningen av barnavårdslagens tillämpningsområde väckt gensagor.

Lösdrivarlagen bör enligt min mening upphävas så fort omständigheterna det medgiva. Jag har dock icke blivit övertygad om att frågan i alla delar kan lösas enligt lösdriveriutredningens linjer. Saken måste därför ytterligare övervägas. Då lösdrivarlagen är behäftad med synnerligen allvarliga brister, icke minst i fråga om verkställighet av tvångsarbete, synes det mig i sakens nuvarande läge påkallat, att lagen åtminstone i sistnämnda del jämkas i syfte att för den övergångstid, som återstår innan lagen kan upphävas, undanröja de mest påtagliga bristerna.

Inom inrikesdepartementet har i anslutning härtill upprättats en promemoria, som behandlar den allmänna problemställningen och därjämte inefattar förslag om vissa ändringar i lösdrivarlagen och fattigvårdslagen i angivet syfte.

Promemorian har varit föremål för särskild remissbehandling. Yttranden däröver ha avgivits av riksåklagarämbetet, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län, styrelserna för statens tvångsarbetsanstalter, poliskammarna i Stockholm och Göteborg samt strafflagberedningen. Fångvårdsstyrelsen har i ärendet hört statens skyddskonsulenter i första, andra, sjätte, sjunde och tionde distrikten samt översänt utlåtanden från dem. Länsstyrelsen i Malmöhus län har bifogat yttranden från landsfogden i länet och poliskammaren i Malmö. Poliskammaren i Stockholm hänvisar i sitt remissvar till yttranden av kriminalpolis- och kanslipolisintendenterna i staden. Poliskammaren i Göteborg har åberopat yttrande av kriminalpolisintendenten därstädes.

Jag anhåller nu att närmare få utveckla vissa synpunkter på lösdrivarproblemet och därefter få redogöra för lagstiftningsärendet såsom sådant.

Allmänna synpunkter på lösdrivarproblemet.

Gällande författningsbestämmelser m. m.

I fråga om den historiska bakgrunden till den nuvarande ordningen för behandling av lösdrivare hänvisas till betänkandet (s. 35—48).

Lösdrivarlagen, som utfärdades den 12 juni 1885, innehåller de väsentligaste bestämmelserna i ämnet. Lagen var ursprungligen tillämplig å personer över 15 års ålder, men åldersgränsen höjdes 1924 till 18 år i samband med barnavårdslagens tillkomst samt 1934 till 21 år samtidigt som barnavårdslagen förklarades skola under vissa förhållanden avse även personer mellan 18 och 21 års ålder.

Lagen är icke tvingande. Ingripande kan ske om det finnes påkallat men underlåtas om så anses lämpligt. Härigenom kan i praktiken lagen lämnas åsido om social omvårdnad kan givas enligt annan lagstiftning, vilket också torde ske i icke obetydlig utsträckning. Enligt 1 § må såsom lösdrivare behandlas dels den som sysslolös stryker omkring från ort till annan utan medel till sitt uppehälle, såframt ej omständigheterna ådagalägga att han söker arbete, dels den som eljest utan att äga medel till sitt uppehälle underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika förer ett sådant levnadssätt att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet. Under lagen falla sålunda icke blott de s. k. luffarna utan även åtskilliga andra asociala element, de s. k. stationära lösdrivarna. Till sistnämnda grupp kunna enligt stadgad praxis sådana kategorier hänföras som exempelvis spritlangare, bondfångare, yrkesspelare, soudenörer och helyrkesprostituerade. Det stationära lösdriveriet är huvudsakligen en storstadsföreteelse.

Den som beträdes med lösdriveri må enligt 2 § anhållas av polisman. Den anhållne skall ofördröjligen inställas till förhör inför stads- eller landsfiskal, som äger att, om lösdriveri föreligger, tildela den anhållne varning. I stad kan motsvarande befogenhet efter särskilt bemyndigande tillkomma poliskommissarie eller annan polisman. Även i köpingar och vissa andra områden på landet kan det uppdragas åt polisman att meddela varning. Beslut om varning skall underställas länsstyrelsen. Finner länsstyrelsen varningen befogad, kungöres densamma för rikets polismyndigheter genom införande i tidningen Polisunderrättelser.

Jämte den i lagen reglerade skriftliga eller s. k. offentliga varningen tillämpas sedan länge av flertalet polismyndigheter även muntlig eller s. k. enskild varning. Då bestämmelser därom saknas i lagstiftningen, medför den enskilda varningen icke några särskilda rättsverkningar.

Den som inom två år från kungörandet av offentlig varning ånyo beträdes med lösdriveri må efter hållet förhör häktas och sändas till länssty-

relsen i länet. På samma sätt förfares med den som inom två år efter frigivning från tvångsarbetsanstalt ånyo gör sig skyldig till lösdriveri. Den häktade underkastas förhör av länsstyrelsen som, därest lösdriveri anses föreligga, äger döma honom till tvångsarbete i minst en månad och högst ett år eller, om försvärande omständigheter förekommit, i högst tre år. Föreligga förmildrande omständigheter, kan länsstyrelsen låta det stanna vid förnyad varning (3 och 4 §§). Över utslag, varigenom länsstyrelse dömt någon till tvångsarbete, kan den dömda besvära sig i hovrätten. Beslut om varning får överklagas endast i samband med besvär över utslag, varigenom tvångsarbete ådömts (6 §).

Enligt 9 § skall tvångsarbete förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt, som skall vara så ordnad att för brott förut straffade i allmänhet skola vara skilda från andra samt att de dömda skola hållas till lämpligt arbete efter arbetsförmåga. För män verkställes tvångsarbete vid statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö. Till tvångsarbete dömda kvinnor intagas på en vid fångvårdsanstalten i Växjö anordnad avdelning för verkställighet av tvångsarbete eller å arbetshem.

Om frigivning vid den ådömda tvångsarbetstidens slut och om den frigivnes skyldigheter finnas stadganden i 10—12 §§ lösdriverlagen. När någon sålunda frigives, skall han av anstaltens föreståndare förpassas till den kommun där han har sin hemort eller, efter medgivande av länsstyrelsen, till annan ort där han erbjudits anställning hos välkänd och pålitlig person. Den frigivne skall ofördröjligen begiva sig till förpassningsorten och, om denna är stad med polismästare, anmäla sig hos honom inom 24 timmar efter ankomsten. Har den frigivne undergått tvångsarbete i minst sex månader, är han under två år efter frigivandet förbjuden att utan tillstånd av polismyndighet uppehålla sig utanför den kommun dit han förpassats. I stad med polismästare är han därjämte skyldig att på de tider och i den ordning som polismästaren bestämmer göra anmälan om bostad och försörjningssätt. Anmälningsskyldigheten skall ordnas så, att den frigivne icke störes i lovlig verksamhet eller utsättes för allmän uppmärksamhet. Polismästaren äger att i särskilda fall på annan tjänlig person överlåta befattningen med anmälningars mottagande. Från de nu nämnda skyldigheterna för de frigivna äger länsstyrelsen att i särskilda fall bevilja undantag. Visar den frigivne tredska att fullgöra sina skyldigheter, kan han ånyo häktas och behandlas på samma sätt som andra för lösdriveri häktade. I 15 § stadgas att polisman skall hålla noggrann tillsyn över lösdrivare. Samma skyldighet har ålagts de tillsyningsmän som enligt fattigvårdslagen kunna utses för att ha uppsikt över bettlare. Sedan länge har det emellertid varit ur bruk att utse sådana tillsyningsmän.

Därest den som undergår tvångsarbete kommer i förändrade villkor, så att hans kvarhållande i anstalten ej längre är av nöden, kan enligt 13 § länsstyrelsen i det län där anstalten är belägen förordna om hans frigi-

vande. Vid sådan frigivning äro nyssnämnda regler om förpassning och polisuppsikt ej tillämpliga.

En särskild regel finnes i 7 § lösdrivarlagen. Enligt detta lagrum må ej den, som i följd av ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärva vad till livets uppehållande oundgängligen erfordras, dömas till tvångsarbete eller, om han börjat undergå tvångsarbete, kvarhållas å tvångsarbetsanstalt i annat fall än det att han är i behov av vård å sinnessjukhus och plats å sådant sjukhus ej kan beredas honom. I detta sammanhang erinras om att 46 § sinnessjuklagen innehåller bestämmelser om sinnesundersökning i mål om ådömande av tvångsarbete.

De befogenheter, som länsstyrelserna ha enligt lösdrivarlagen, skola enligt 16 § i lagen i stad med poliskammare utövas av poliskammaren utom såvitt angår befogenhet att förordna om frigivning enligt 13 §.

I fattigvårdslagen och barnavårdslagen finnas några bestämmelser som anknyta till lösdrivarlagen. I 92 § fattigvårdslagen stadgas sålunda, att person över 21 år som anträffas bettlande — detsamma gäller för den som tillåter barn under 16 år som står under hans vård att bettla eller använder barn eller andra att bettla för sin räkning — må anhållas och, om han ej är i den nödställda belägenhet att han bör erhålla fattigvård, behandlas som lösdrivare på sätt i lösdrivarlagen är stadgat. Vidare finnas i 74—76 §§ fattigvårdslagen bestämmelser om tillämpning av i vissa fall varning och i sista hand tvångsarbete. Här avses försörjningspliktiga, som genom lättja eller liknöjdhet försummat att draga försorg om de sina och på grund därav i samband med arbetsföreläggande intagits på arbetshem eller eljest ålagts arbete. Bestämmelserna rikta sig också mot understödstagare, som äro arbetsskyldiga enligt 70 § fattigvårdslagen, d. v. s. åtnjuta obligatorisk fattigvård av icke tillfällig natur, eller för egen försörjning äro intagna på fattigvårdsanstalt. Varning och tvångsarbete ha här uteslutande karaktär av disciplinmedel. Tvångsarbete, som skall bestämmas till lägst en och högst sex månader, verkställas i allmänhet å allmän tvångsarbetsanstalt. Vad som sålunda enligt fattigvårdslagen gäller om vissa försumliga försörjningspliktiga, som fått arbetsföreläggande, äger jämlikt 72 § barnavårdslagen motsvarande tillämpning å den som erhållit arbetsföreläggande med stöd av barnavårdslagen.

För bedömande av den omfattning, i vilken lösdrivarlagen under senare år tillämpats, kunna följande siffror lämnas. Uppgifterna för tiden t. o. m. 1944 ha hämtats från betänkandet, under det att senare uppgifter införskaffats under arbetet i inrikesdepartementet.

Uppgifterna om anhållna torde för tiden efter 1944 vara i underkant. En del av dem, som förhörts enligt lösdrivarlagen och sålunda måste betraktas såsom anhållna men som omedelbart släppts utan vidare åtgärd

Män.

Å r	Anhållna	Enskilt varnade	Offentligt varnade	Ådömda tvångsarbete
1936.....	6 918	1 792	718	227
1939.....	2 911	869	456	102
1942.....	1 922	639	245	70
1943.....	1 764	535	253	63
1944.....	1 458	408	193	41
1945.....	898	396	197	46
1946.....	862	390	105	20
1947.....	805	392	127	18
1948.....	1 044	466	188	34
¹ / ₁ — ³⁰ / ₆ 1949.....	500	242	84	24

Kvinnor.

Å r	Anhållna	Enskilt varnade	Offentligt varnade	Ådömda tvångsarbete
1936.....	794	342	238	72
1939.....	416	177	110	17
1942.....	594	308	123	29
1943.....	705	346	130	36
1944.....	683	289	114	37
1945.....	370	163	67	11
1946.....	309	141	58	15
1947.....	298	127	66	5
1948.....	332	134	72	22
¹ / ₁ — ³⁰ / ₆ 1949.....	187	83	35	11

eller överlämnats till socialvårdsorgan, har säkerligen ej inräknats. På rikets tre största städer falla ungefär $\frac{2}{3}$ av de ovan upptagna anhållna männen och mer än 90 % av de medräknade anhållna kvinnorna.

Lösdriveriutredningen.

Principuttalanden.

De sakkunniga ha till en början ägnat uppmärksamhet åt frågan huruvida lösdriveriet utgör ett samhällsont, som måste bekämpas. Av statistiska och psykiatriska undersökningar av lösdrivarklientel, som verkställdes 1923 och 1925 av socialstyrelsen, 1938 av nuvarande överläkarna Gunnar Adell och Gustav Jonsson samt, under utredningsarbetets gång, dels av chefen för statens rasbiologiska institut professor Gunnar Dahlberg och ledamoten av lösdriveriutredningen Lindberg, och dels av socialläkaren Gunnar Inghe¹ ha de sakkunniga dragit vissa slutsatser om lösdrivarklientelens beskaffenhet (se betänkandet sid. 114—119). Det har sålunda konstaterats, att lösdrivarna i stor utsträckning utgjorde kriminella element, att alkoholmiss-

¹ Se Sociala meddelanden, utgivna av Kungl. Socialstyrelsen, årg. 1924 sid. 377 samt årg. 1925 sid. 103 och 163, SOU 1939: 25 bilaga C och F samt förevarande betänkande bil. 1 och 2.

bruk vore synnerligen vanligt bland lösdrivarna samt att dessa i betydande omfattning föredede avvikelser från det normala i psykiskt hänseende.

De sakkunniga ha härefter anfört:

Förekomsten i samhället av asociale element av den art, på vilken gällande lösdrivarlag är tillämplig — här avses till en början endast det manliga klientelet — utgör uppenbarligen ur skilda synpunkter en samhällsfara. Lösdrivarna göra sig i betydande utsträckning skyldiga till brott. På goda grunder kan antagas, att så är fallet i ännu högre grad än vad som kan statistiskt påvisas. Så komma vissa brott säkerligen ofta nog ej till myndigheternas kännedom, t. ex. soudenörernas utpressningar. I en del andra fall äro bevissvårigheterna så stora att vederbörande ej blir sakfälld. Som exempel härpå må nämnas falskspel och vissa av de s. k. bondfångarnas bedrägliga åtgöranden. Flertalet lösdrivare äro hemfallna åt bettleri, vilket åtminstone måste anses vara ur ordningssynpunkt störande och vilket därjämte emellanåt sker under former, som kräva samhällelig reaktion. Det med lösdriveriet oftast sammanhängande spritmissbruket skärper dess ordningsstörande karaktär och medför i övrigt allvarliga olägenheter ur samhällets synpunkt. Ett synnerligen allvarligt förhållande är att lösdrivarna genom det inflytande de öva locka andra, särskilt yngre personer, som ännu ej blivit rotfasta i samhället, att likaledes föra ett lättjefullt och oordentligt liv med risk att allt mera förfalla. Frånsett att lösdrivarna icke i större utsträckning genom produktivt arbete bidra till sin försörjning utan i stället i en eller annan form parasitera på de oförvilliga samhällsmedlemmarna, åsamka de, sedan de vanligen allt mera förfallit, mycket ofta samhället betydande kostnader för vård av olika slag.

Vad de kvinnliga lösdrivarna angår har utredningen med stöd av de gjorda undersökningarna funnit, att beträffande varningsklientelet grunden för varningen varit prostitution i över 95 procent av fallen. De sakkunniga ha vidare yttrat:

Vad ovan anförts om det manliga lösdriveriet gäller uppenbarligen även det kvinnliga lösdriveriet i den mån det ej utgöres av prostitution. Vad denna företeelse åter angår göra sig i viss mån andra synpunkter gällande. Även de prostituerade måste anses utgöra en samhällsfara. De begå i ej obetydlig utsträckning brott. Det kan dessutom med starka skäl antagas, att kriminaliteten är större än vad siffrorna utvisa. De prostituerades brottslighet torde nämligen i väsentlig utsträckning bestå i tillgrepp från deras kunder och antagligt är, att många dylika brott ej komma till myndigheternas kännedom. Denna form av brottslighet måste emellertid sägas vara av tämligen ringa samhällsfarlighet; envar kan ju skydda sig mot den genom att underlåta söka kontakt med de prostituerade. De prostituerade utgöra vidare ofta nog ett ordningsstörande element i samhället. Inbjudande till otukt är i den mån det sker å offentlig plats stötande för anständighetskänslan. Det med ett prostitutionellt levnadssätt oftast förenade spritmissbruket leder till att de prostituerades hela livsföring ofta nog blir i hög grad ordningsstörande, särskilt för grannar och närboende.

De sakkunniga ha därefter behandlat spörsmålet om de prostituerades roll vid spridning av de veneriska sjukdomarna och därvid konstaterat, att flertalet av dem visserligen så småningom smittas men att deras smitto-
2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 90.*

farlighet icke är så stor som man skulle kunna befara. Samband mellan könssjukdomarnas utbredning och åtgärder enligt lösdrivarlagen hade icke konstaterats. Även om promiskuitet vore en förutsättning för sjukdomarnas spridning, kunde det icke anses ådagalagt att denna spridning främst vore att hänföra till de helyrkesprostituerade, å vilka lösdrivarlagen vore tillämplig. Väl torde det vara obestriddt, att de innebure en samhällsfara i ifrågavarande hänseende, men faran torde ej vara av den storleksordning som tidigare antagits.

Utredningen har härefter yttrat:

Otvetydigt är däremot, att prostitutionen för dem som hemfalla däråt synnerligen ofta leder till ett djupt förfall, vilket i sin tur föranleder, att samhället får vidkännas betydande kostnader för vård åt dem i en eller annan form. De prostituerade utgöra vidare en fara därigenom att de till prostitution locka flickor eller unga kvinnor med alla de risker, som detta innebär för dessa att framdeles sjunka allt djupare. Enligt utredningens uppfattning är det ej minst i sistnämnda hänseende, som de prostituerade utgöra en samhällsfara.

Sedan de sakkunniga sålunda fastslagit, att lösdriveri i alla dess former utgör ett samhällsont, ha de gått in på frågan huruvida samhället borde ingripa däremot. Utredningen skiljer härvid på lösdriveri i egentlig mening och prostitution.

Vad lösdriveri i egentlig mening angår har utredningen förklarat, att den samhällsfara, som sådant lösdriveri innebär, bör motverkas till de oförvitliga samhällsmedlemmarnas skydd samt att dessa lösdrivares levnadssätt ofta nog leder till djupt förfall och förorsakar dem betydande lidanden. Samhällsingripande vore därför i princip erforderligt icke blott i samhällets intresse utan även i många fall av hänsyn till lösdrivarnas eget bästa.

Beträffande prostitutionen intaga de sakkunniga den ståndpunkten, att prostitutionen såsom sådan i allmänhet icke borde föranleda tvångsingripande annat än då det gällde personer under 24 års ålder. I andra fall borde sådant ingripande kunna ske allenast då prostitutionen vore förenad med yttringar, som medförde särskild fara för samhället. Det vore emellertid utan tvekan befogat att genom rena hjälpåtgärder söka förmå envar prostituerad att övergå till ett ordentligt och samhällsnyttigt liv.

Vid överbägandet av frågan om förutsättningarna för tvångsingripande ha de sakkunniga funnit lösdrivarlagens ordning otillfredsställande. De utgå från att fullgoda garantier ur rättssäkerhetssynpunkt måste finnas och konstatera, att stora svårigheter möta att med beaktande härav effektivt avgränsa det lösdriveri som borde föranleda tvångsingripande. Då lösdriveriet i egentlig mening icke vore ett specifikt fenomen utan endast en bland flera yttringar av asocialt levnadssätt ha de sakkunniga stannat vid att såsom utgångspunkt för ingripandet taga andra yttringar av lösdrivarnas asocialitet. Motsvarande betraktelsesätt har såsom nyss antytts anlagts

på grunderna för tvångsåtgärder mot äldre prostituerade. Lösdrivarlagen skulle upphävas utan att ersättas av annan speciallagstiftning. Jämväl de bestämmelser i fattigvårds- och barnavårdslagarna som ansluta sig till lösdrivarlagen skulle upphöra att gälla. I samband därmed skulle även fattigvårdslagens stadganden i övrigt om tvångsåtgärder mot personer, som äro intagna å fattigvårdsanstalt, reformeras.

Formerna för ingripande mot lösdrivarklientelet.

På grundval av klientelundersökningarna har utredningen funnit, att för omhändertagande tvångsvis av lösdrivarklientelet sinnessjuk-, sinnesslö-, psykopat-, alkoholist- och kriminalvård f. n. stode till buds vid sidan av lösdrivarlagen. Redan under nuvarande förhållanden kunde och borde dessa vårdformer i första hand anlitas och lösdrivarlagen tillämpas endast i andra hand. Då emellertid vid ett upphävande av lösdrivarlagen nämnda utvägar icke vore tillräckliga för klientelet omhändertagande, i den mån detta vore erforderligt, föreslår utredningen ändringar i vissa lagar i syfte att utvidga möjligheterna till ingripande. Sålunda föreslås bl. a. ändringar i strafflagen och barnavårdslagen, sinnessjuklagen samt, för att motverka parasiterande levnadssätt, i folkpensioneringslagen och bidragsförskottslagen.

Vad till en början angår sinnessjuk- och sinnesslövärd hänvisa de sakkunniga till, att lösdrivarna till en del äro i behov av sådan vård samt att sinnessjuklagen i princip medger deras omhändertagande; den föreslagna ändringen i denna lag innebär blott, att initiativrätt till intagande för vård å sinnessjukhus skall tillkomma, förutom dem som enligt gällande lag ha sådan rätt, jämväl nykterhetsnämnd och barnavårdsnämnd.

De sakkunniga konstatera, att en mycket stor grupp bland de egentliga lösdrivarna och de prostituerade är psykopater. De kunna därvid stödja sig på bl. a. den förut omförmälda, av doktor Inghe verkställda undersökningen av ett begränsat lösdrivarklientel (46 män och 22 kvinnor, både tvångsarbetare och anhållna), enligt vilken endast två av männen och ingen av kvinnorna voro utan extrema konstitutionspsykologiska avvikelser eller grövre psykopatologiska symtom; Inghe anser psykopatvård vara den lämpligaste vårdformen för 28 % av de undersökta männen och 41 % av kvinnorna. De sakkunniga framhålla, att en del av psykopaterna bland lösdrivarna vid nuvarande ordning enligt stadgad praxis behandlades som sinnessjuka. Om ej särskilda åtgärder vidtoges, skulle emellertid ett antal psykopater bland lösdrivarna och de prostituerade icke kunna omhändertagas, om lösdrivarlagen upphävdes. Emellertid hade 1947 års psykopatvårdsutredning att utreda frågan om psykopatvårdens organisation och vad därmed ägde samband. Enligt lösdriveriutredningens uppfattning borde förutsättningar finnas för samhällsingripande, vid behov med tvångsåtgärder, då en person med sådan psykisk abnormitet, som brukar hänföras un-

der beteckningen psykopati, hemfaller åt sådant asocialt levnadssätt som lösdriveri eller åt prostitution. På grund härav måste i varje fall tidpunkten för ett upphävande av lösdriverilagstiftningen göras beroende av lösningen av psykopatvårdsproblemet. Utredningen har därför icke föreslagit någon viss dag för upphävandet.

På denna punkt har en av lösdriveriutredningens ledamöter, förste byråsekreteraren Lindberg, anmält avvikande mening och förklarat sig anse att enligt gällande bestämmelser i strafflagstiftningen, sinnessjuklagen och alkoholistlagen föreläge tillräckliga indikationer för tvångsingripande mot psykopaterna bland lösdrivarna. Enligt herr Lindbergs mening skulle en ytterligare utvidgning av förutsättningarna för ingripande kunna föranleda omhändertagande i alltför stor utsträckning. Då därjämte de nuvarande vårdmöjligheterna för psykopaterna, om än mindre tillfredsställande, dock måste betraktas såsom bättre än lösdriverlagstiftningens behandlingsmöjligheter, borde ett upphävande av sistnämnda lagstiftning icke uppskjutas i avvaktan på organisatoriska förbättringar av psykopatvården.

A l k o h o l m i s s b r u k a r n a utgöra enligt de sakkunniga en mycket stor grupp bland både lösdrivare i egentlig mening och de prostituerade. De sakkunniga hänvisa till Inghes slutsats att 80 å 85 procent av de av honom undersökta männen och flertalet kvinnor voro grova missbrukare och att tidigare undersökningar lett till lika höga eller högre siffror. I anslutning härtill framhålla de sakkunniga, att såväl alkoholistlagen den 12 juni 1931 som 1946 års alkoholistvårdsutrednings förslag till lag om nykterhetsvård medgäve tvångsingripande mot den som vore hemfallen åt alkoholmissbruk under förutsättning att något av de förhållanden föreläge som upptagas bland en rad specialindikationer. Att beträffande flertalet alkoholmissbrukare, som förde ett sådant asocialt levnadssätt som lösdriveri, något av dessa förhållanden vore för handen anse de sakkunniga vara ställt utom tvekan. Särskilt borde beaktas, att alkoholistlagen sedan 1938 innehölle en specialindikation, som toge sikte just på de vagabonderande lösdrivarna, nämligen kringflackande liv. En liknande bestämmelse finnes i förslaget till lag om nykterhetsvård. Om någon specialindikation icke föreläge, stode den möjligheten öppen att söka förmå den alkoholmissbrukande att frivilligt underkasta sig alkoholistvård. I samband med villkorlig dom kunde föreskrift meddelas därom. Om den av utredningen föreslagna kriminaliseringen av bettleri genomfördes, kunde man enligt de sakkunnigas mening räkna med att kunna ingripa mot praktiskt taget samtliga av det fåtal alkoholmissbrukande lösdrivare i egentlig mening, å vilka ingen av specialindikationerna i alkoholistlagen vore tillämplig. Mot de prostituerade, som vore hemfallna åt alkoholmissbruk, torde tvångsingripande mycket ofta kunna ske utan att någon särskild specialindikation infördes.

Utredningen föreslår alltså ingen ändring i alkoholistlagstiftningen.

Angående möjligheten att tillgripa straffrättslig vård framhåller utredningen, att då enligt vunnen erfarenhet lösdrivarna i egentlig mening ofta utgjordes av kriminella element och jämväl de prostituerade ej sällan gjorde sig skyldiga till brottsliga gärningar, stode sådan vård i viss omfattning till buds vid behandling av ifrågavarande kategorier. I den mån icke bevissvårigheter lade hinder i vägen gäves inom kriminalvårdens ram möjligheter till villkorlig dom, öppen eller sluten vård å fängvårdsanstalt och eftervård av skilda slag. Den som under prøvotid efter villkorlig dom eller villkorlig frigivning eller eljest under tid, då straffrättslig eftervård vore anordnad, hemfölle åt lösdriveri eller prostitution torde otvivelaktigt bli föremål för särskilda åtgärder enligt de för varje sådant fall gällande bestämmelser. Ett bötesstraff tillgodosåge däremot uppenbarligen icke samhällets krav på skydd mot lösdriveri och vore icke heller ett effektivt medel att göra lösdrivaren till en samhällsnyttig medborgare.

De sakkunniga framhålla i detta sammanhang vidare, att en given förutsättning för att samhället på straffrättslig väg skall ha möjlighet att i erforderlig utsträckning effektivt ingripa mot lösdriveri är att de förfaranden, som vanligen sammanhånga med lösdriveriet och som böra föranleda straffrättslig reaktion, täckas av brottsbeskrivningarna inom strafflagstiftningen. För de lösdrivare, som brukade betecknas såsom yrkestjuvar, förelåge ingen tvekan härutinnan. Bland lösdrivarna finnes dessutom en grupp som sedan gammalt kallades bondfångare, vilka gjorde sig skyldiga till bedrägliga förfaranden, stölder i samband med spritorgier etc. Gränserna mellan denna grupp och de grupper bland lösdrivarna, som brukade betecknas som spritlangare och yrkes- eller falskspelare, vore flytande. De förfaranden nu åsyftade lösdrivare använde för att finna sin utkomst ginge säkerligen i allmänhet in under någon av de i gällande lag upptagna brottsbeskrivningarna. Svårigheten att på straffrättslig väg kunna ingripa mot dessa lösdrivare låge enligt de sakkunnigas mening i bevissvårigheterna och kanske framför allt i att brott av denna art ofta nog ej komme till polismyndighetens kännedom. En särskild grupp bland lösdrivarna utgjorde soutenörerna, vilka avses i 18 kap. 11 § andra stycket strafflagen. Någon skarp gräns mellan denna och de nyss avhandlade grupperna finnes säkerligen icke, varför det förut anförda i mycket gällde även soutenörerna. De sakkunniga framhålla i fortsättningen, att ehuru det i och för sig måste anses önskvärt att kunna ingripa mot alla lösdrivare av nu nämnda typer, så måste dock med hänsyn till rättssäkerheten nu gällande ordning anses betänkelig; enligt denna kunde vid misstanke om brott, även om denna icke bleve bestyrkt, något så obestämt och svårbedömbart som en oordentlig livsföring tagas till intäkt för ett ingripande av betydlig stränghet.

I anslutning till det anförda förklara de sakkunniga, att en mycket stor del av lösdrivarna tiggde. Bettleri vore f. n. icke brottslig gärning i och för sig. I vissa fall kunde dock tiggeri föranleda straffrättsligt ingripande. Så-

lunda gjorde sig den som högljutt eller särskilt efterhängset bettlade på allmän plats otvivelaktigt skyldig till förargelseväckande beteende och kunde straffas enligt 11 kap. 11 § strafflagen. Skedde tiggandet medelst våld eller hot, kunde ibland föreligga rån eller utpressning. Då i samband med tiggandet lämnades oriktiga uppgifter, kunde bestämmelserna om bedrägeri stundom tillämpas. Dörrknackaren, som vägrade avlägsna sig, kunde göra sig skyldig till hemfridsbrott. Redan med gällande bestämmelser — fränsett dem som hade samband med lösdriverilagstiftningen — kunde flertalet bettlare omhändertagas inom olika vårdformer. Med hänsyn till storleken av den grupp bettlarna utgjorde bland lösdrivarna är det emellertid enligt utredningen otvivelaktigt, att inom gruppen inom särskilda vårdformer icke omhändertagbara lösdrivare funnes åtskilliga bettlare. Samhället måste emellertid alltid ha möjlighet att ingripa, då ett asocialt levnadssätt såsom lösdriveri toge sig det uttrycket att vederbörande finner sin försörjning genom bettleri.

För att möjliggöra sådant ingripande förordar utredningen kriminalisering av bettleri under vissa förutsättningar. En ny paragraf, betecknad 9 a, föreslås införd i 11 kap. strafflagen av följande lydelse:

Tigger någon vanemässigt och har han lovlig utkomst eller har han utan giltig anledning uraktlåtit att söka eller fullgöra honom anvisad arbetsanställning eller undandragit sig vård eller hjälp som beretts honom, straffes för bettleri med böter eller fängelse. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må från straff frias.

Sker bettleri som i första stycket sägs under våld eller hot eller eljest under synnerligen försvårande omständigheter, må, där ej gärningen är belagd med högre straff, till straffarbete i högst två år dömas.

I fråga om brott som i första stycket sägs har åklagaren att pröva huruvida åtal bör ske. Eftergift av åtal må äga rum, om det med hänsyn till sysselsättning eller vård, som beredes bettlaren, eller av annan särskild anledning kan antagas att han avhåller sig från brott utan att åtal sker. Åtal skall dock väckas, om det är påkallat ur allmän synpunkt.

Genom den sålunda föreslagna paragrafen ha de sakkunniga avsett att straffbelägga endast sådant tiggeri som är ett uttryck för en asocial livsföring, till vilken den tiggande är hemfallen.

De sakkunniga ha vidare i detta sammanhang framhållit, att tvekan icke torde kunna råda därom att straffskalan för normalfallen bör omfatta icke blott böter utan även fängelse; detta dels därför att det straffbara området begränsats till endast fall, som i allmänhet kräva kraftig reaktion, och dels därför att, om straffgränsen bestämmes så att lagen om villkorlig dom städse kan vinna tillämpning, helt andra möjligheter till uppfostrande behandling givas än om endast bötesstraff kan komma i fråga.

Utredningen anför vidare:

Att mot fattigvårdsbehövande bettlare ingripa med bötesstraff eller frihetsstraff är uppenbarligen mer eller mindre meningslöst. Däremot kan

genom tillämpning av lagen om villkorlig dom öppnas en väg för en mera lämplig samhällsreaktion. I 8 § nämnda lag stadgas nu, att i den mån det med hänsyn till den dömdes ungdom, sinnesbeskaffenhet, omgivning eller levnadssätt och tidigare vandel finnes påkallat för hans tillrättaförande, må, jämte det förordnande meddelas om övervakning, tillika åläggas honom att bl. a. underkasta sig behandling å sjukhus, alkoholistanstalt eller annan anstalt. Utredningen anser, att med hänsyn till de fall varom nu är fråga det även bör kunna åläggas vederbörande att underkasta sig vård å fattigvårdsanstalt samt att detta bör uttryckligen angivas i lagen. Att märka är att ett dylikt åläggande icke innebär att vederbörande tvångsvis kan intagas på fattigvårdsanstalt; innebörden är allenast att den dömd skall medverka till ett intagande vid äventyr att han annars anses ha åsidosatt något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, vilket kan medföra att den villkorliga domen förklaras förverkad. Ingående på fattigvårdsanstalt kommer följaktligen att fortfarande vara beroende av vederbörandes eget medgivande, låt vara att ett indirekt tvång ålägges honom. Emellertid erfordras för ett intagande å fattigvårdsanstalt ej blott att den behövande medger det utan i första rummet att fattigvårdsstyrelsen finner honom i behov av sluten fattigvård. Utredningen anser därför, att innan domstol i samband med villkorlig dom meddelar föreskrift om vård å fattigvårdsanstalt, dylik vårdform skall ha tillstyrkts av fattigvårdsstyrelsen. Intagande å fattigvårdsanstalt bör uppenbarligen ej ske i andra fall än då sådant verkliga är av behovet påkallat samt då annan vårdform ej är lämpligare. Ur rättssäkerhetssynpunkt bör denna prövning ankomma på domstolen. Såsom ytterligare förutsättning för meddelande av föreskrift om vård å fattigvårdsanstalt får utredningen därför föreslå, att det av förebragt utredning skall framgå, att den dömd är ur stånd att taga vård om sig själv och att han ej lämpligen kan omhändertagas på annat sätt.

I enlighet härmed har förordats ändring i 8 § lagen om villkorlig dom. Jämväl i lagen om särskild förundersökning i brottmål ha föreslagits vissa ändringar, som syfta bl. a. till att särskild förundersökning som regel skall göras bl. a. i mål om ansvar för bettleri.

I ett följande avsnitt har utredningen inledningsvis understrukit, att ingripande mot äldre prostituerade vore motiverat endast då utöver prostitutionen viss annan omständighet föreligger. Detta vore enligt utredningens mening fallet då den prostituerade företer psykisk rubbning eller defekt, är alkoholmissbrukare, bettlar eller gör sig skyldig till gärning, som redan nu är att betrakta såsom brott, ävensom då en person, som är föremål för öppen straffrättslig vård, hemfaller åt prostitution. De sakkunniga ha vidare uttalat, att tvångsingripande vore befogat då en prostituerad förleder annan till prostitution eller på allmän plats på anstötligt sätt inbjuder eller uppmanar till otukt. I anslutning härtill har utredningen föreslagit vissa ändringar i strafflagens 18 kap. och sammanfattat dessa på följande sätt.

I ett tillägg till 18 kap. 11 § strafflagen föreslås, att den skall vara förfallen till ansvar som förleder eller förmår annan att mot ersättning öva otukt i tillfälliga förbindelser, så ock den som eljest förmedlar eller främjar sådan otukt. Enligt ett föreslaget andra stycke i 18 kap. 13 § strafflagen

blir det straffbart om någon på allmän plats eller eljest offentligen uppmanar eller inbjuder till otukt på sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten.

Tilläggen till 18 kap. 11 och 13 §§ strafflagen ha givits sådan utformning att de äga tillämpning icke endast å manliga eller kvinnliga prostituerade utan även å andra, i främsta rummet soudenörerna. För att ytterligare öka möjligheterna att på straffrättslig väg ingripa mot dessa kriminaliseras genom tillägget till 18 kap. 11 § strafflagen även det förhållandet att någon bereder sig otillbörlig vinning av annans mot ersättning övade otukt i tillfälliga förbindelser.

Även för dessa fall hänvisar utredningen till lämpligheten av villkorlig dom. För gärningar, som träffas av det föreslagna tillägget till 11 §, förklaras bötesstraff i flertalet fall vara verkningslöst. Vad angår uppmaning eller inbjudan till otukt framhålla de sakkunniga, att med hänsyn till gärningens natur måste ett bötesstraff anses tillräckligt men att sådant straff i många fall torde vara olämpligt eller otillräckligt för den felandes tillrättaförande. Om även fängelse upptoges i straffskalan skulle villkorlig dom kunna ifrågakomma med den uppfostrande behandling, som följde därmed. Därför har fängelse föreslagits ingå i strafflatituden.

Såsom förut anförts äro de sakkunniga av den uppfattningen, att då det gäller personer under 24 år bör prostitution såsom sådan föranleda tvångs-ingripande från samhällets sida. De sakkunniga motivera detta med att flertalet prostituerade börjat prostituera sig mycket tidigt. Det vore angeläget att söka rädda så många unga kvinnor som möjligt från att dragas in i prostitutionen. De som började föra prostitutionellt levnadssätt kort efter 21 års ålder kunde ofta nog icke antagas ha nått den mognad att de tillfullo insåge vådorna av sitt levnadssätt. Efter lösdrivarlagens upphävande skulle möjligheterna att med tvångsåtgärder ingripa mot dem vara alltför begränsade, om icke prostitutionen såsom sådan medförde rätt till ingripande. En särskild vårdform borde ej skapas utan klientelet borde omhändertagas inom barna- och ungdomsvårdens ram, även om det i och för sig ingåve betänkligheter att utsträcka denna vårdform till vuxna personer. Utredningen föreslår därför, att under e) i 22 § barnavårdslagen upptages en bestämmelse av innehåll att barnavårdsnämnd har att vidtaga åtgärder beträffande person i åldern mellan 21 och 23 år, som vanemässigt mot ersättning inlåter sig i tillfälliga sexuella förbindelser och beträffande vilken särskilda åtgärder uppenbarligen krävas för hans anpassning i samhället. I samband härmed förordas åtskilliga andra ändringar i barnavårdslagen, bl. a. i dess bestämmelser om förfarandet inför länsstyrelsen i mål om skyddsuppfostran.

Restklientelet m. m.

I föregående avsnitt har i korthet redovisats de utvägar utredningen anvisat för omhändertagande av det vårdbehövande lösdrivarklientelet på

annat sätt än genom lösdrivarbehandling. Fråga uppstår om det därigenom kommer att bli möjligt att utan särskild lösdrivarlagstiftning effektivt ingripa mot den fara som lösdrivare och prostituerade utgöra. I denna del anser utredningen att av de manliga lösdrivarna endast en obetydlig grupp icke skulle falla in under någon av de bestämmelser som medgåve tvångs-ingripande. Vad anginge de prostituerade syntes den grupp, som icke skulle kunna bli föremål för tvångsåtgärder, bliva något större, men ingripande torde städse kunna ske i de fall, då prostitutionen toge sig sådant uttryck att särskild samhällsfara föreläge. Sedan utredningen härefter understrukt, att ingripande, som kunde komma till stånd på någon av de av utredningen anvisade vägarna, tillgodosåge samhällets behov av skydd minst lika effektivt som gällande lösdrivarlag samt att hinder för ordningsmakten att taga initiativ i erforderlig utsträckning icke skulle föreligga, har utredningen förklarat att behov av särslagstiftning i form av en reviderad lösdrivarlag icke finnes. De sakkunniga framhålla i anslutning härtill, att ur individens synpunkt betydande fördelar skulle vinnas genom de ifrågasatta anordningarna. Då grunden för ingripande knötes till på det hela taget konkreta och avgränsade förhållanden, vilkas förhandenvaro vore vida lättare att konstatera och bedöma än förefintligheten av de nuvarande lösdrivarrekvisiten, bleve nämligen rättssäkerheten till fullo tillgodosedd. Envar som bleve föremål för ingripande skulle vidare få den för honom mest lämpade vården, varigenom utsikterna att inpassa honom i samhället såsom nyttig medborgare bleve så stora som överhuvudtaget vore möjligt.

Provisoriska åtgärder.

Med utgångspunkt från att upphävandet av lösdrivarlagen måste göras beroende av att psykopatvårdsproblemet löses och att detta måste antagas dröja en tid ha de sakkunniga övervägt spörsmålet i vad mån åtgärder kunna vidtagas för att i avbidan härpå avhjälpa de allvarligaste av de olägenheter, som äro förknippade med den nuvarande lösdrivarbehandlingen.

I denna del anföra de sakkunniga till en början:

En möjlighet att vinna en provisorisk lösning är att genomföra ändringar i gällande lösdrivarlag så att den kommer att bättre överensstämma med de principer som tillämpas inom nutida kriminal- och socialvård. De ändringar, som vid en dylik lösning äro mest angelägna torde vara följande. Den nuvarande varningen bör ersättas med att lösdrivaren ställes under övervakning. I samband med övervakningen bör lösdrivaren beredas hjälp med anskaffande av arbete, bostad m. m. Ett införande av dylik övervakning aktualiserar det under det tidigare reformarbetet mycket omstridda spörsmålet om organet i första instans. Det måste nämligen starkt ifrågasättas, om det är lämpligt att efter ovan angivna ändring av detta organs arbetsuppgifter ens under sådan övergångstid, varom här är fråga, bibehålla polismyndigheten som organ i första instans. Om varningen ersättes med någon form av övervakning, måste till övervägande upptagas spörsmålet om förutsättningarna för ådömande av tvångsarbete. Tiden för det tvångsarbete

som ådömes torde böra göras obestämd och i lagen böra upptagas endast vissa maximi- och minimitider. Möjlighet att låta villkorligt anstå med verkställighet av dom å tvångsarbete bör införas. Vid dylikt anstånd bör vederbörande kunna ställas under övervakning. Även för detta fall uppkommer frågan om vilket organ som skall ha tillsynen över denna övervakning. Slutligen böra bestämmelser upptagas om eftervårdande verksamhet; den nuvarande polisuppsikten bör ersättas med någon form av villkorlig frigivning i förening med övervakning.

De sakkunniga avvisa emellertid en sådan lösning under åberopande av bl. a. att lösdrivarlagen likväl i betydande omfattning skulle vara behäftad med allvarliga brister — däribland de vaga och för rättssäkerheten otillfredsställande bestämmelserna om förutsättningarna för lagens tillämplighet — samt att enligt all erfarenhet provisoriska lösningar av lagstiftningsspörsmål hade en benägenhet att bliva av lång varaktighet. Det vore mindre lyckligt om frågan om lösdrivarvårdens reformering komme att för relativt lång tid fastlåsas vid ett provisorium av antydd innebörd. I stället förorda de sakkunniga, att man med ledning av i administrativ ordning utfärdade anvisningar utan lagändringar skall söka komma till rätta med de allvarligaste av de olägenheter, som yppats vid tillämpningen av lagen. I denna del framhålles bl. a. följande. Polismyndigheterna borde i största möjliga utsträckning söka använda andra åtgärder mot lösdrivarklientelet än lösdrivarbehandling, vilket vore möjligt, då lagen ju ej vore tvingande. Så borde t. ex. de alkoholmissbrukande lösdrivarna överlämnas till nykterhetsnämnderna. Lösdrivare, som skäligen misstänktes för brott, borde åtalas, varigenom åt vederbörande i händelse av fällande dom kunde beredas behandling inom den vida mera modernt inriktade kriminalvården. Polismyndigheterna borde i kampen mot lösdriveriet samarbeta med socialvårdande myndigheter och den offentliga arbetsförmedlingen. Om lösdrivarbehandling likväl måste tillgripas och fråga uppkomme om att ådöma lösdrivaren tvångsarbete, borde möjligheten att jämlikt 46 § sinnessjuklagen undersöka hans sinnesskaffenhet utnyttjas i vida större utsträckning än vad hittills varit fallet. De dömande myndigheterna borde, där så funnes lämpligt, inskränka sig till att överlämna lösdrivaren till alkoholist- eller fattigvård eller ock söka bereda honom arbete. Hade dom å tvångsarbete meddelats, borde myndigheterna att tillämpa 7 och 13 §§ lösdrivarlagen tillvaratagas. Erhållande av stadigvarande arbetsanställning måste anses innebära sådana förändrade villkor som avsåges i 13 §. Om tvångsarbetaren erhöle sådan anställning och förhoppning funnes, att han skulle ordentligen fullgöra arbetet, borde frigivande enligt 13 § kunna äga rum.

Efter en gallring enligt dessa principer skulle, fortsätter utredningen, tvångsarbetarna utgöra en restgrupp, som kunde antagas bliva förhållandevis liten. Det borde övervägas om icke särskilda öppna avdelningar, anknutna till tvångsarbetsanstalterna, borde inrättas för att en mera posi-

tivt inriktad anstaltsbehandling skulle kunna uppnås till båtнад för tvångsarbetarnas möjligheter att efter frigivningen kunna försörja sig. Utan lagändring torde icke vare sig s. k. frigång med arbete hos arbetsgivare utom tvångsarbetsanstalt eller någon form av försökspermission eller villkorlig frigivning kunna ifrågakomma. Uppsikten över dem, som frigivits efter tvångsarbete i minst sex månader, borde dock med stöd av 12 § lösdrivarlagen som regel överlämnas till funktionärer inom socialvården eller arbetsförmedlingen och icke utövas av polismästarna. Tydligt vore emellertid, att möjligheterna till effektiv eftervård skulle vara högst begränsade och otillräckliga, om ej ytterligare åtgärder vidtoges. Det som framförallt saknades vore en mjuk övergång från anstaltsvistelsen till livet utanför anstalten. Det torde därför kunna ifrågasättas om icke — trots de betänkligheter som kunde anföras mot provisoriska lagändringar — provisoriskt i lösdrivarlagen borde upptagas bestämmelse om med övervakning förenad försökspermission eller villkorlig frigivning, sedan viss del av tvångsarbetet förrätats. Införande av dylik bestämmelse torde kunna ske utan att det bleve erforderligt att i övrigt vidtaga ändringar i lösdrivarlagen.

Remissyttrandena.

Principuttalanden.

De sakkunnigas mening, att lösdriveri i alla dess former utgör ett samhällsont delas av samtliga de remissinstanser som yttrat sig därom. Icke heller uttalandet, att lösdriveri i egentlig mening i princip alltid bör föranleda inskridande från samhällets sida, har mött gensaga från något håll. Däremot har utredningens ställningstagande till frågan om behovet av tvångsingripande mot prostituerade föranlett skilda meningar. Ingen av de hörda myndigheterna och organisationerna har emellertid obetingat uttalat, att åtgärder mot prostitutionen äro fullständigt obefogade. Utredningens ståndpunkt att inskridande mot prostituerade bör ske endast i speciella fall delas principiellt av bl. a. *socialstyrelsen* och *socialvårdskommittén*. Från andra håll har emellertid med skärpa framhållits, att prostitutionen såsom sådan bör kunna föranleda tvångsåtgärder, så t. ex. *Svea hovrätt*, *Stockholms rådhusrätt*, *överståthållarämbetet* och *en del polismyndigheter*. Härvid har understrukits bl. a., att de prostituerade genom sitt levnadssätt snabbt sjunka mycket djupt, att de spela en icke oväsentlig roll vid spridandet av könssjukdomar, att de i stor utsträckning föröva brott, som av olika skäl icke kunna beivras, samt att de genom sitt leverne kunna locka andra till att hemfalla åt prostitution.

Allmän enighet råder bland remissinstanserna därom, att den gällande lösdrivarlagen är synnerligen otillfredsställande och att dess behandlingsformer icke överensstamma med moderna principer för åtgärder mot samhällsskadliga individer. Från intet håll har ett bibehållande av lagstift-

ningen i dess nuvarande form förordats. Åtskilliga hörda myndigheter och organisationer anse i likhet med de sakkunniga, att lösdrivarlagen bör upphävas utan att ersättas av annan speciallagstiftning. En rad remissinstanser göra emellertid uttalanden i den riktningen, att samhället icke kan undvara en lagstiftning av lösdrivarlagens karaktär. De synpunkter, som härvid framhävas, äro framför allt att lösdrivarlagen ger samhället möjlighet att genom polisen snabbt ingripa mot asociala element samt att det icke utan särskild lagstiftning torde vara möjligt att omhändertaga alla dem som ur samhällets skyddssynpunkt måste tagas om hand.

Yttranden om de av utredningen behandlade särskilda vårdformerna.

Lösdriveriutredningen har, såvitt angår s i n n e s s j u k- o c h s i n n e s s l ö v å r d, uttalat, att särskilda åtgärder för utökning av antalet vårdplatser inom sinnessjuk- och sinnesslövärdens anstaltsorganisation icke vore erforderliga vid genomförande av utredningens förslag. Till dem, som anse att de rådande förhållandena på detta område icke böra hindra lösdrivarlagens upphävande, hör bl. a. *strafflagberedningen*, som hänvisar till planerna på att införa tvångsvis öppen sinnessjuk- och sinnesslövärd, vilket syntes vara ägnat att minska beläggningen på sinnessjukhusen. *Svenska läkaresällskapet* förklarar, att det visserligen vore troligt, att antalet vårdplatser för mycket lång tid framåt komme att vara begränsat, men att detta icke uteslöte möjligheten att såsom hittills bereda plats för verkligt vårdbehövande och farliga individer. *Medicinalstyrelsen* framhåller emellertid med eftertryck, att då huvudparten av lösdrivararklientelet synes vara psykiskt sjukt platsbristen inom sinnessjuk- och sinnesslövärderna först måste undanröjas för att icke en reform på lösdrivarlagstiftningens område skall gå ut över andra sjuka. *Svea hovrätt* räknar platsbristen såsom svår och pekar på risker för att sinnessjuka och sinnesslöa lösdrivare icke skola få sluten vård. Hovrätten framhåller i anslutning härtill, att frivillig medverkan till öppen vård endast i undantagsfall torde kunna påräknas. Skulle tvångsvis öppen vård införas, komme densamma att sakna effektivitet så länge tvångets yttersta medel, hotet om anstaltsvård, icke kunde realiseras.

Betänkligheter i förevarande hänseenden anföras även av flera andra remissinstanser, exempelvis *fångvårdsstyrelsen*, *psykopatvårdsutredningen* och *hovrätten över Skåne och Blekinge*.

Vad härefter angår psykopaterna bland lösdrivarna och de prostituerade påpekas från flera håll det otillfredsställande i att lösdrivarlagen f. n. tillämpas på sådana element. *Psykopatvårdsutredningen* framhåller såsom uppenbart, att lösdrivarlagstiftningen i dess nuvarande gestaltning icke innebär en adekvat behandlingsform för psykopatiska lösdrivare, samt hävdar, att psykopatbehandlingen huvudsakligen borde vara densamma, oavsett anledningen till omhändertagandet.

För möjliggörande av effektiv vård av lösdrivarpsykopater måste enligt *socialstyrelsen* en social indikation införas för omhändertagande av sådana element. Styrelsen framhåller, att enligt all erfarenhet de sjukliga symtomen hos psykopater, som intagits å sinnessjukhus, tämligen snabbt försvinna efter intagandet men, sedan vederbörande till följd därav utskrivits och återvänt till sin gamla miljö, snart nog åter bliva manifesta så att ett återintagande blir nödvändigt. Först genom införande av en social behandlingsindikation kan det psykopatiska lösdrivarklientelet enligt *socialstyrelsens* mening på ett effektivt sätt bli föremål för vårdåtgärder inom den planerade nya psykopatvårdsorganisationen.

I viss motsättning härtill uttalar *fångvårdsstyrelsen*, att utvecklingen icke bör gå i den riktningen att psykopatvård blir en generell form för omhändertagande av personer, som icke äro åtkomliga med andra medel för ingripande. I så fall riskerade man att få tillbaka samma rättsosäkerhet som kritiken av den nuvarande lösdrivarlagstiftningen ofta och med fog vänt sig mot.

Den av lösdriveriutredningens pluralitet omfattade meningen att lösdrivarlagstiftningen icke kan upphävas förrän psykopatvårdsproblemet lösts delas av det övervägande antalet remissinstanser. Endast ett mindre antal gå på reservanten Lindbergs linje. Särskilt bland dem, som anse att utredningens förslag i ett eller annat hänseende icke bör läggas till grund för lagstiftning eller att speciallagstiftning är erforderlig, finnas dock åtskilliga som ej taga ställning till frågan.

Bland dem, som ansluta sig till utredningens majoritet härutinnan, märkas *Göta hovrätt, hovrätterna över Skåne och Blekinge och för Västra Sverige, överståthållarämbetet, tjugoen länsstyrelser, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, styrelserna för statens tvångsarbetsanstalter, psykopatvårdsutredningen* samt *Svenska psykiatriska föreningen*. Vad som i detta sammanhang ofta understrykes är, att tillfredsställande vårdmöjligheter måste finnas; härvid spelar den omständigheten in att sinnessjukhusens vårdplatser äro otillräckliga och att det icke är tillrådligt eller ens möjligt att intaga dem å sinnessjukhusen, som med lösdrivarlagens upphävande icke skulle kunna omhändertagas annat än som psykopater. *Psykopatvårdsutredningen* framhåller i detta sammanhang, att det torde komma att dröja åtskilliga år innan den planerade vårdorganisationen blivit så utbyggd att den kan omhändertaga de stora grupper av psykopater, för vilka adekvata vårdmöjligheter nu saknas.

Såsom nyss sagts har herr Lindbergs skiljaktiga mening vunnit viss avslutning under betänkangets remissbehandling. Till dem, som anse att frågan om lösdriverilagstiftningens upphävande icke bör göras beroende av psykopatvårdsproblemet lösning, kunna hänföras *länsstyrelsen i Västerbottens län, några åklagare, fångvårdsstyrelsen, en reservant i socialstyrel-*

sen (byråchefen Åman), *strafflagberedningen*, *socialvårdskommittén*, *Svenska fångvårdssällskapet* och *Svenska läkaresällskapet* m. fl.

Fångvårdsstyrelsen anför därvid att om man går på uppskovslinjen skju-
ter man frågan om lösdrivarlagens upphävande ut i det ovissa, vilket med
hänsyn till lagens synnerligen otillfredsställande utformning vore olyck-
ligt. Samma skäl anföres från andra håll. *Strafflagberedningen* anser, att de
lösdrivare, som behöfde psykisk vård, kunde få sådan även om psykopat-
vårdsproblemet icke är löst. *Socialvårdskommittén* uttalar med skärpa, att
tidpunkten för lösdrivarlagens upphävande icke bör göras beroende av till-
skapandet av särskild psykopatvård. Kommittén anser, att lösdrivarlagen
bör falla oberoende av om man lyckas komma till rätta med de svårigheter,
som måste möta vid genomförandet av psykopatvårdslagstiftningen och vad
därmed äger samband; enligt kommitténs mening kan det ifrågasättas, om
det icke skulle vara till fördel för den definitiva utformningen av en dylik
lagstiftning, om man finge en tids erfarenhet, huru förhållandena skulle
gestalta sig utan tillgång till vare sig lösdrivarlag eller psykopatvårdslag-
stiftning med på vissa lösdrivarfall tillämpliga bestämmelser.

Lösdriveriutredningens synpunkter på behandlingen av de alkohol-
missbrukande lösdrivarna lämnas i stort sett utan erinran. *Styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholist-
anstalt därstädes* påpekar emellertid, att om än en sådan person botas från
sitt alkoholbegär är det icke säkert att därmed också hans benägenhet för
lösdriveri bortfaller, varjämte det torde föreligga risk för att en sådan
person i samband med sitt lösdriveri förr eller senare skall återfalla jämväl
i alkoholism. *Överståthållarämbetet* och *vissa åklagare i Stockholm* fram-
hålla, att möjligheterna till tvångsingripande enligt alkoholistlagen i prak-
tiken äro begränsade.

De av utredningen föreslagna bestämmelserna om kriminalisering av
bettleri ha behandlats ingående av ett stort antal remissinstanser.

Följande äro positivt inställda till förslaget att införa bettleristraff för
motverkande av lösdriveri: *hovrätten för Övre Norrland*, *Göteborgs rådhus-
rätt*, *elva länsstyrelser*, *fångvårdsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *några stats- och
distriktsåklagare*, *styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö*, *straff-
lagberedningens ordförande f. d. presidenten Schlyter* samt *socialvårdskom-
mittén*.

Medicinalstyrelsen och *landsfogden i Göteborgs och Bohus län* ställa sig
tveksamma till förslaget medan *hovrätten för Västra Sverige* i princip är
böjd för att godtaga detsamma att gälla åtminstone tills vidare.

Starkt kritiskt inställda äro *Göta hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Ble-
kinge*, *Stockholms rådhusrätt*, *fyra länsstyrelser*, *justitiekanslersämbetet*,
riksåklagarämbetet, *några andra åklagare*, *poliskammaren i Norrköping*,
straffrättskommittén, *professorn Ivar Strahl* i *strafflagberedningen*, för-

eningarna Sveriges landsfogdar och Sveriges poliskommissarier samt Svenska skyddsförbundet.

Införandet av straff för bettleri avstyrkes uttryckligen av Svea hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, rådhusrätterna i Malmö och Hälsingborg, magistraterna i Halmstad och Sundsvall, överståthållarämbetet, fyra länsstyrelser, några landsfogdar, kriminalpolisintendenten och kanslipolisintendenten i Stockholm, poliskammaren i Malmö, föreningen Sveriges häradshövdingar, styrelserna för föreningarna Sveriges stadsdomare och Sveriges polismästare samt styrelsen för Sveriges advokatsamfund.

Även från en del andra håll avstyrkes förslaget, om än icke i deciderade ordalag.

Ett för de kritiska och avstyrkande remissinstanserna representativt yttrande i denna del utgöres av Svea hovrätts. Hovrätten anför:

Tanken på en kriminalisering av bettleriet har hittills städse avisats. Även utredningen säger sig anse ett ingripande mot bettlare i annan än straffrättslig ordning vara att föredraga. Förslaget i denna del är också, enligt vad utredningen uttryckligen anför (s. 146) tillkommet allenast i syfte att möjliggöra sådan övervakning, som ådömandet av villkorlig dom medför. Såväl den brottsliga gärningens beskrivning som straffsatsens bestämmande har dikterats av en önskan att vinna detta syfte. Visserligen kunde det från ordningssynpunkt ifrågasättas, om ej vissa arter av tiggeri, nämligen sådant som sker å allmän plats eller vid dörrarna, borde som ordningsförseelse bestraffas. Men anser man tiggeriet som sådant ej tillräckligt klandervärt för att sålunda bedömas, är det enligt hovrättens mening uteslutet att tillgripa kriminalisering för att därmed vinna tillfälle till ett ingripande, icke mot gärningen som sådan, utan mot en viss grupp medborgare, vars allmänna livsföring man vill reformera. För sådant ändamål kan ett godtyckligt bestraffande av en enstaka, i och för sig ej straffvärd ytring av denna livsföring, ej få utgöra medlet. Än mindre kan det förmenta brottet beläggas med annat straff än gärningens straffbarhet föranleder eller i förevarande fall, därest en ordningsförseelse må anses föreligga, böter.

För all strafflagstiftning gäller vidare som en ofrånkomlig regel att gärningen, som skall bestraffas, i lagrummet i fråga är tydligt och klart beskriven. Även i detta hänseende har utredningen, avsiktligt, tillämpat en motsatt metod och givit brottsbeskrivningen en så allmän och delvis diffus bestämning, att densamma, såsom även av motiveringen framgår, ej kan vara avsedd att tillämpas efter sin lydelse. Om straff skall ifrågakomma eller ej, skulle ej heller avgöras av domstol utan av vederbörande åklagare, som tillerkännes en praktiskt taget obegränsad rätt till åtalseftergift. Straffmätningen, därest åtal sker och föranleder bifall, skulle ej heller ske efter vanliga grunder, utan med ledning av den i betänkandet uttalade meningen att villkorlig dom alltid skall ådömas, oavsett om förutsättningarna därför äro för handen eller ej. Att förslaget, om det antages och på avsett sätt tillämpades, ej skulle ha åsyftad verkan framgår av vad ovan anförts.

Från flera håll framhålles därutöver, att man icke annat än i trängande fall bör skapa nya brottstyper och att detta måste ske med största försik-

tighet. Man riskerade annars att lagen komme i strid med det allmänna rättsmedvetandet. Detta vore alltid farligt och kunde medföra minskad laglydnad överhuvud. *Hovrätten för Nedre Norrland* yttrar i likhet med *justitiekanslersämbetet*, att den stora allmänheten näppeligen torde betrakta bettleriet såsom brott.

De av Svea hovrätt framförda betänkligheterna mot att genom kriminalisering ingripa mot vissa personers allmänna livsföring delas av en rad remissinstanser, exempelvis *hovrätten för Nedre Norrland*, *överståthållarämbetet*, *straffrättskommittén* samt *styrelserna för föreningen Sveriges stadsdomare* och *Sveriges advokatsamfund*. Straffrättskommittén framhåller i detta sammanhang, att kravet på att straffbeläggning skall anknyta till bestämda yttre handlingar, som anses i och för sig klandervärda, visserligen formellt vore beaktat i förslaget. I sak föreläge det emellertid ett avsteg från gängse principer på strafflagstiftningens område, då syftet allenast varit att bereda möjlighet att omhändertaga lösdrivare, mot vilka ingripande av en eller annan anledning icke kunde ske inom ramen för socialvårdslagstiftningen. — Å andra sidan göras från en del håll uttalanden av innebörd att man icke behöver draga sig för att skapa straffsanktioner som rikta sig mot asocial livsföring såsom sådan. Hit höra *riksåklagarämbetet*, som påpekar att domstolarna redan nu i stor utsträckning ha att beakta tilltalades allmänna livsföring, samt *fångvårdsstyrelsen*.

Vid sidan av de sålunda redovisade principiella betänkligheterna mot bettleristraff anse ett synnerligen stort antal remissinstanser, att den föreslagna lagstiftningen därom skulle bli ineffektiv vid bekämpande av lösdriveri.

Vanskligheter i bevisningshänseende påpekas av ett stort antal hörda myndigheter, bl. a. av *justitiekanslersämbetet*, *riksåklagarämbetet* och *Stockholms rådhusrätt*. Särskilt framhålles, att rekvisitet »vanemässighet» torde bli mycket svårt att styrka mot den misstänktes nekande. Det framhålles också av skilda remissinstanser, att det maskerade tiggeriet — dolt under småkramhandel o. dyl. — måste bli synnerligen svåråtkomligt, samt att gränserna mot »lovlig utkomst» mången gång äro flytande. Uraktlåtenhet att söka arbetsanställning förklaras ofta vara synnerligen svår att styrka.

Ett flertal remissinstanser uttala sig om de straffsanktioner, som vid ett antagande av lösdriveriutredningens förslag i denna del kunna komma i fråga. Därvid anföres, att det torde vara uteslutet att genom bötesstraff komma tillrätta med bettlarna, då dessa för att kunna betala böterna — om de över huvud taget avse detta — knappast komma att anlita annan utväg än förnyat bettleri. Bötesstraff anses sålunda principiellt meningslöst. Ett direkt ådömt frihetsstraff, som med hänsyn till strafflatituden ej gärna kan bli annat än kortvarigt, anses icke ägnat att tillrättaföra de djupt asociala element, varom det huvudsakligen är fråga. Man torde för övrigt kunna räkna

med att domstolarna med hänsyn till den föreslagna straffskalan bliva obenägna att utdöma annat än bötesstraff, även vid iteration.

Till dem, som se saken så, kunna hänföras bl. a. *hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms rådhusrätt, justitiekanslersämbetet, ett antal åklagar- och polismyndigheter, straffrättskommittén, föreningen Sveriges häradshövdingar och styrelsen för Sveriges advokatsamfund.*

Utredningens tanke att villkorlig dom företrädesvis skall komma till användning kritiserar skarpt. *Göta hovrätt* yttrar härutinnan:

Hovrätten ifrågasätter, om med hänsyn till de förutsättningar för villkorlig dom, som finnas angivna i lagen om villkorlig dom, sådan verkligt i någon större utsträckning skulle kunna komma i fråga beträffande bettlare. De torde ofta tidigare ha undergått frihetsstraff, säkerligen i många fall inom fem år före bettleriet, och det torde vara sällsynt, att synnerliga skäl för villkorlig dom föreligga. Flertalet torde för övrigt ej uppfylla de allmänna förutsättningar i fråga om karaktär och personliga förhållanden i övrigt, som utgöra en betingelse för villkorlig dom. Det utmärkande draget för bettlarna är väl i allmänhet en utpräglad motvilja mot arbete och rädsla för ordnade förhållanden. Med hänsyn härtill torde det vara förenat med stora svårigheter att skaffa dem arbetsanställning och även att ordna effektiv övervakning. Om så ej kan ske blir enligt vad erfarenheten utvisar en villkorlig dom ofta värdelös. Ofta torde lösdrivare icke själva önska villkorlig dom med därav föranledd övervakning och arbetskyldighet utan föredraga ett kortvarigt frihetsstraff för att därefter åter få känna sig fria.

Liknande synpunkter anföras från flera andra håll, bl. a. *hovrätten över Skåne och Blekinge, straffrättskommittén* och *föreningen Sveriges härads-hövdingar.*

Att villkorlig dom i de flesta fall torde bli verkninglös befaras av ett stort antal remissinstanser. *Hovrätten för Nedre Norrland* yttrar, att de frihetsinskränkningar, som kunna åläggas de dömda enligt 8 § lagen om villkorlig dom, av dem säkerligen anses betydligt kännbarare än undergåendet av ett kortvarigt frihetsstraff, varför pressen på dem förlorar i betydelse. Att straffet vid förverkande kommer att bli långvarigt frihetsstraff anser hovrätten föga troligt; enligt hovrättens mening torde den domstol, som anser sig böra förklara anståndet förverkat och utmäta straff, med all sannolikhet tveka att överhuvudtaget döma till frihetsstraff. Även *Svea hovrätt, rådhusrätten i Hälsingborg, riksåklagarämbetet, straffrättskommittén, föreningen Sveriges häradshövdingar* m. fl. befara, att hotet om förverkande av den villkorliga domen icke kommer att te sig särdeles avskräckande för mången lösdrivare.

Strafflagberedningens ordförande Schlyter — som framhåller att kriminaliseringen av bettleri icke allenast åsyftar att via en villkorlig dom åstadkomma viss vård utan även har den viktiga kriminalpolitiska uppgiften att med straffhot bekämpa verkligt besvärliga former av parasiterande — förutsätter att den sista resursen, om anvisade hjälpåtgärder avböjas, kan bli att för en icke alltför kort tid med möjlighet till villkorlig frigivning intaga

vederbörande i en öppen fångvårdsanstalt, där han kan hållas till lämpligt arbete. Även *fångvårdsstyrelsen* anser att vid förverkande av villkorlig dom i fall av förevarande slag frihetsberövandet bör bli av sådan längd, att villkorlig frigivning med tillsyn kan anordnas.

Om villkorlig dom kommer att tillämpas i större utsträckning för lösdrivare befarar *straffrättskommittén*, att den villkorliga domen till obotlig skada för straffrättsskipningen skall råka i vanrykte. Även några andra remissinstanser anföra liknande betänkligheter.

De av lösdriveriutredningen föreslagna särskilda möjligheterna till åtals- eftergift och eftergift av straff för den som gjort sig skyldig till straffbart bettleri ha föranlett erinringar i åtskilliga remissyttranden. Anmärkningar av mera principiell art ha t. ex. anförts i ett särskilt yttrande vid Svea hovrätts utlåtande. Däri uttalas bl. a., att det vore absolut stridande mot vedertagna principer för strafflagstiftning att såsom här skulle bli fallet överlåta åt praxis att efterhand fixera ett brottsbegrepp; än mindre kunde det komma i fråga att anförtro åt åklagare att under namn av åtalseftergift draga upp gränserna för vad som finge anses utgöra straffvärt bettleri. *Justitiekanslersämbetet* anser den tänkta åtalseftergiften utgöra ett tecken på det tvivelaktiga i att kriminalisera bettleriet. *Föreningen Sveriges härads- hövdingar* befarar, att de vidsträckta möjligheterna till åtalseftergift komma att medföra stora ojämnheter i tillämpningen och lätt leda till godtycklighet. Sistnämnda mening hävdas av flera hörda myndigheter.

De föreslagna ändringarna i 18 kap. strafflagen äro jämväl föremål för delade meningar. Några remissinstanser, däribland *socialvårdskommittén*, ansluta sig reservationslöst till förslaget i denna del. En grupp, som utgör den största och där bl. a. *flertalet hovrätter, riksåklagarämbetet, socialstyrelsen* samt *styrelsen för tvångsarbetsanstalten i Växjö* återfinnas, anser ändringarna principiellt godtagbara eller är närmast böjd därför. Slutligen har en icke obetydlig grupp avstyrkt kriminaliseringarna ur principiell synpunkt. I denna grupp märkas *justitiekanslersämbetet, överståthållarämbetet* och *straffrättskommittén*.

Betänkligheter mot utvidgade kriminaliseringar återkomma även i detta sammanhang. I några remissutlåtanden understrykes, att bärande skäl ej anförts för att straffbelägga ifrågavarande handlingstyper.

Tveksamhet mot kriminalisering av vissa yttringar av asocial livsföring i syfte allenast att komma åt den asociala livsföringen yppas även här, om än icke alltid med samma skärpa som vid behandlingen av den ifrågasatta kriminaliseringen av bettleri; bestraffning av nu ifrågavarande brottstyper anses i större utsträckning vara motiverad av gärningarna såsom sådana. *Straffrättskommittén* anser att starka betänkligheter syntes kunna anföras mot det föreslagna andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen med hänsyn till att vid antagande av förslaget i denna del en och samma gärningstyp — förargelseväckande beteende — skulle bli straffbelagd i två skilda straffbud

(det nya lagrummet och 11 kap. 11 § strafflagen) utan att såsom skäl härför åberopats annat än att man mot vissa av lagöverträdarna önskar tillämpa en strängare reaktionsform på grund av deras allmänna livsföring. *Justitiekanslersämbetet* uttalar sig i liknande riktning. *Stockholms rådhusrätt* ifrågasätter om kravet på förargelse är något annat än ett tomt ord, då det tycks vara själva inbjudan såsom sådan som skall vara straffbar, förutsatt att den sker på allmän plats.

Den föreslagna utformningen av tilläggen till 11 och 13 §§ i 18 kap. strafflagen kritiseras av ett flertal remissinstanser, som anse räckvidden vara vag och opreciserad samt medgiva ingripanden i större utsträckning än som avsetts och är rimligt. Dylika uttalanden ha gjorts av bl. a. *flertalet hovrätter* och *straffrättskommittén*. Straffsatserna anses av många remissinstanser för höga för gärningarna såsom sådana, i samband varmed ofta understrykes, att straff icke bör sättas högre än vad gärningen i och för sig förtjänar. Uttalanden av dylik innebörd göras bl. a. av *Svea hovrätt*, *Stockholms rådhusrätt* och *straffrättskommittén*.

Den praktiska betydelsen av de båda föreslagna ändringarna betraktas på många håll såsom ringa, åtminstone för att fylla det avsedda syftet att bekämpa prostitutionen. *Svea hovrätt* framhåller, att bestämmelserna i det föreslagna nya andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen lätteligen kunna kringgåas samt att bevissvårigheterna vid tillämpningen av såväl detta lagrum som andra stycket i 11 § komma att bliva betydande. Bevissvårigheterna betonas också av *riksåklagarämbetet* m. fl.

Flera remissinstanser såsom *riksåklagarämbetet* och *Göta hovrätt* anse det tämligen uteslutet att med praktisk verkan inskrida med böter, omedelbart verkställbart kortvarigt fängelsestraff eller villkorlig dom mot här ifrågavarande klientel. Även härvidlag anläggas liknande synpunkter som vid övervägandet av lämpligheten av bettleristraff. Detsamma är fallet också beträffande frågorna om villkorlig dom — med hänsyn till utformningen av lagen därom — överhuvudtaget bör tillämpas å ifrågavarande klientel och om icke användande av sådan dom i större utsträckning i fall av förevarande natur kommer att undergräva förtroendet för villkorlig dom i allmänhet.

Den av de sakkunniga föreslagna ändringen av 8 § lagen om villkorlig dom, innebärande att en villkorligt dömd skall kunna åläggas att underkasta sig vård å fattigvårdsanstalt, godtages av *hovrätterna för Nedre Norrland* och *för Övre Norrland* samt av *Stockholms* och *Göteborgs rådhusrätter*. *Svea hovrätt* ifrågasätter, om ändringen har självständig betydelse, och understryker vikten av att fattigvård är frivillig. *Göta hovrätt* anser ändringen olämplig, då vård å fattigvårdsanstalt icke bör vara ett medel för vederbörandes tillrättaförande. Från en del håll uttalas starka tvivelsmål om ändringen kan få praktisk verkan. *Statens fattigvårds- och barnavårdskon-*

sulent i sjätte distriktet anser det vara tämligen sangviniskt att tro, att någon fattigvårdsstyrelse skulle komma att tillstyrka att en lösdrivare intages å ålderdomshem. *Länsstyrelserna i Kronobergs och Malmöhus län* äro inne på liknande tankebanor. *Hovrätten öfver Skåne och Blekinge, länsstyrelsen i Malmöhus län* och *poliskammaren i Malmö* anse det osannolikt att de äldre förfallna individer, varom det huvudsakligen torde vara fråga, frivilligt komma att medverka till intagande å fattigvårdsanstalt.

Åtskilliga hörda myndigheter och organisationer ifrågasätta lämpligheten av att lösdrivare, vilka i regel torde vara svårhanterliga och föga hågade att finna sig tillrätta i ordnade förhållanden, skola intagas å fattigvårdsanstalter. Det erinras om 1947 års riksdagsbeslut rörande ålderdomshemmens omorganisation, enligt vilket ålderdomshemmen skola ha karaktären av kommunala inackorderingshem, avsedda för åldringar och invalider, vilka äro i behov av omvårdnad och tillsyn men som icke erfordra vård å sjukvårdsanstalt. Skulle ålderdomshemmen tillföras lösdrivarklientel, befaras att hemmen deklasseras och att ordningen där äventyras. Vikten av att anstaltsklientelet differentieras understrykes. Sådana synpunkter framföras av många länsstyrelser samt flertalet socialvårdsorgan och socialvårdsorganisationer m. fl.

Från några håll påpekas, att tillräcklig anledning saknas att nu, då arbete med fullständig reformering av fattigvårdslagstiftningen pågår, göra partiella reformer i fattigvårdslagen; av denna uppfattning är exempelvis *socialstyrelsen*.

Utredningens förslag att under vissa förutsättningar göra barnavårdslagen tillämplig på personer i åldern 21—23 år har avstyrkts av flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig i denna del.

Positivt inställda äro emellertid bl. a. *länsstyrelsen i Västmanlands län, medicinalstyrelsen, strafflagberedningen, styrelsen för tvångsarbetsanstalten i Växjö, några fattigvårds- och barnavårdskonsulenter samt ett antal barnavårdsnämnder*. Tre länsstyrelser acceptera med stor tvekan den av de sakkunniga förordade ordningen under framhållande av att annan utväg icke synes stå till buds.

Bland dem som avstyrka förslaget eller anse detsamma betänkligt, märkas *överståthållarämbetet, fem länsstyrelser, justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, socialstyrelsen, några fattigvårds- och barnavårdskonsulenter och barnavårdsnämnder, socialvårdskommittén, Svenska socialvårdsförbundet och Centralförbundet för socialt arbete*.

De huvudsakligaste invändningarna, som riktats mot förslaget, kunna sammanfattas sålunda: Den nuvarande maximiåldern för omhändertagande, 21 år, sammanfaller med myndighetsålderns inträde. Rent terminologiskt kan det icke vara lämpligt att inordna äldre personer under barnavårdslagen. De personer, som enligt förslaget skola kunna omhändertagas,

äro i stor utsträckning asociala och svårhanterliga. Det kan befaras att barnavårdsnämnderna icke skola kunna bemästra svårigheterna med dem. Nämndernas arbetsbelastning är för övrigt redan nu hård. Det skulle vara mycket olyckligt om detta klientel skulle intagas på barna- och ungdomsvårdens skolor. Att anlita enskilda hem torde vara uteslutet. Redan under nuvarande förhållanden möter det stora svårigheter för nämnderna att komma till rätta med sådana personer i åldern 18—21 år, som jämlikt 22 § d) i barnavårdslagen skola bliva föremål för omvårdnad.

Några remissinstanser intaga den ståndpunkten, att det visserligen är önskvärt att tillfredsställande möjligheter finnas till ingripande mot unga prostituerade som fyllt 21 år men att spörsmålets reglering bör ske genom en särskild lag.

Emellertid framhålles från flera håll — främst *socialstyrelsen*, *socialvårdskommittén*, *Svenska socialvårdsförbundet* och *Centralförbundet för socialt arbete* — att det icke är lämpligt att nu, då en allmän översyn av barnavårdslagen förberedes, föregripa översynen genom partiella reformer. Samma synpunkt anlägges även på utredningens förslag till andra ändringar i barnavårdslagen. Av dessa har särskilt de, som avse reformering av proceduren, väckt livligt intresse. Yttrandena i denna del synas dock icke böra behandlas i detta sammanhang.

Restklientelet och dess behandling.

Utredningens slutsatser om storleken och beskaffenheten av det klientel, som, därest dess förslag genomfördes, icke skulle falla in under någon av de bestämmelser som medgiva tvångs-ingripande ha föranlett ett flertal remissinstanser till uttalanden.

Riksåklagarämbetet ifrågasätter, om det blir möjligt att inom ramen av de tänkta åtgärderna tillgodose vårdbehovet beträffande de icke samhälls-farliga lösdrivarna samt vård- och skyddssynpunkten i fråga om de kriminella, därvid ämbetet framhåller att det synes tveksamt om förslagets vård-former komma att i praktiken kunna bringas i tillämpning i erforderlig omfattning, särskilt som initiativrätten icke tillgodosetts tillräckligt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* finner det tvivelaktigt eller i varje fall svårbedömbart, huruvida samtliga de vårdformer, som avses av utredningen, i alla hänseenden skola visa sig lämpade, varför risk föreligger för att samhället kan komma att stå maktlöst mot ett icke obetydligt antal individer, mot vilka ingripande rätteligen bör ske. Åtskilliga remissinstanser, företrädesvis polismyndigheter, anse att många av de särskilt förslagna och farliga lösdrivarna, i synnerhet sådana som ägna sig åt bondfångeri, spritlangning, soudenörskap och liknande ljusskygga hanteringar, komma att bli synnerligen svåråtkomliga och i många fall måste lämnas utan ingripande. Ehuru *fångvårdsstyrelsen* i princip är positivt inställd till förslaget, påpekar styrelsen de nu föreliggande svårigheterna att annorledes än genom lösdriv-

varlagen ingripa mot dylika element och framhåller såsom möjligt, att de av utredningen föreslagna åtgärderna icke skola visa sig helt tillräckliga för att tillgodose samhällsskyddet i denna del. *Svea hovrätt* uttalar i allmänhet, att det vill synas som om utredningen i åtskilliga hänseenden överskattat verkningarna av de åtgärder, som skulle komma att stå till buds, och underskattat det verkliga antalet lösdrivare, varför den restgrupp, mot vilken samhällsskydd i någon form ej kan undvaras, torde bli betydande.

Å andra sidan ansluta sig en del remissinstanser i detta avseende till de sakkunniga. Till denna kategori höra bl. a. *hovrätten för Västra Sverige, strafflagberedningen och psykopatvårdsutredningen*.

Psykopatvårdsutredningen utvecklar sin syn på saken på följande sätt: Det klientel, som nu behandlas enligt lösdrivarlagen, är till en betydande del att hänföra till den grupp psykiskt missanpassade, som plägar sammanfattas under benämningen psykopater. Den behandling, som erfordras för att neutralisera psykopaternas missanpassningstendenser, är väsentligen en uppgift för medicinskt skolade krafter. Psykopatvårdsutredningen avser att söka förbättra möjligheterna till medicinsk observation och behandling av psykopatklientelet i dess helhet i förening med arbetsträning av effektivt slag. Efter ett förverkligande härav och under förutsättning att polismyndigheterna sättas i tillfälle att taga initiativ till erforderlig undersökning av lösdrivarklientelet för att möjliggöra dess omhändertagande kommer det enligt psykopatvårdsutredningens uppfattning att visa sig möjligt att för praktiskt taget samtliga fall åstadkomma lämplig vård antingen genom hänvisning till redan existerande former av psykiatrisk vård eller socialvård eller genom anlitande av psykopatvård — sluten eller öppen — i enlighet med de linjer som psykopatvårdsutredningens förslag kommer att bygga på.

I anslutning härtill anför psykopatvårdsutredningen:

Psykopatvårdsutredningen vill i fråga om de av lösdriveriutredningen föreslagna lagstiftningsåtgärderna uttala, att dessa i stort sett torde få betraktas som överflödiga, sedan en psykopatvårdsorganisation kommit till stånd. Det torde nämligen kunna förväntas, att, om medicinsk undersökning — åtminstone en summarisk sådan — kommer till stånd i alla eller flertalet fall, något behov icke skall föreligga av vare sig kriminalisering av bettleriet eller ett åläggande för barnavårdsnämnderna att ansvara för ingripandet mot prostituerade i åldern 21—23 år. Vad angår bettlarna vill psykopatvårdsutredningen ifrågasätta, om icke åtgärder mot sådana bettlare — de torde vara fåtaliga — mot vilka ingripande erfordras men som icke kunna omhändertagas inom en blivande psykopatvård, böra såsom hittills regleras i fattigvårdslagstiftningen eller frågan i vart fall lösas i samband med den revision av nämnda lagstiftning som pågår.

Spörsmålet om restklientelet sammanhänger med frågan huruvida lösdriveriutredningens ståndpunkt att särskild lösdrivarlagstiftning icke erfordras är riktig. Vid avgörandet därav spelar givetvis också ställningstagandet till de av utredningen föreslagna ändringarna i andra lagar en be-

tydande roll. Remissinstanser, som ställa sig tveksamma till utredningens slutsatser om restklientelet eller till väsentliga lagändringar, särskilt i strafflagen, äro som regel böjda för att anse en särskild lösdrivarlagstiftning erforderlig även i fortsättningen.

Bland de remissinstanser, som anse sådan lagstiftning onödig, märkes främst *strafflagberedningen*, som uttalar, att vid genomförandet av utredningens förslag det övervägande flertalet lösdrivare kan omhändertagas inom andra vårdformer. Inom beredningen hade emellertid yppats tvekan om samhället helt kan undvara särskild lagstiftning om tillsyn och omhändertagande av en del lösdrivarelement. Även *socialstyrelsen*, *fångvårdsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Örebro län* samt *styrelsen för tvångsarbetsanstalten i Växjö* ha anslutit sig till de sakkunniga i frågan om behovet av en särskild lösdrivarlagstiftning.

De remissinstanser, som äro tveksamma om särskild lösdrivarlagstiftning även framdeles är nödvändig eller anse sådan lagstiftning oundgänglig, synas samtliga vara av den uppfattningen att nuvarande och blivande vårdmöjligheter av annan art i första hand skola tagas i anspråk. *Svea hovrätt* finner det vara en allvarlig brist i de sakkunnigas förslag, att särskilda åtgärder icke övervägts, som äro lämpade för restklientelet, vars allmänfarliga karaktär knappast torde kunna anses mindre än det klientels, gentemot vilket effektiva åtgärder enligt förslaget skulle kunna ifrågakomma; hovrätten drager särskilt i tvivelsmål om samhället enligt förslaget skall kunna på tillfredsställande sätt skydda sig mot de allvarligaste av de skadliga verkningar som följa med prostitutionen. Hovrätten uttalar också att det icke är uteslutet att nedgången av antalet lösdrivare blott är tillfällig.

Professorn Olof Kinberg har i sitt särskilda, vid strafflagberedningens remissvar fogade yttrande framlagt sin syn på lösdrivarproblemet och därvid skisserat en lösning, som kan sammanfattas på följande sätt: Det vore i första hand polisen, som genom direkta iakttagelser eller genom anmälan finge kännedom om lösdrivarfall. Polisen måste äga befogenhet och möjligen skyldighet att anhålla personer, vilkas beteende syntes ange att de tillhörde lösdrivarklientelet. Om den anhållne icke kunde lagföras för brott, borde ärendet överlämnas till en särskild socialbyrå, helst under ledning av en socialläkare. Vid socialbyrån skulle företagas en preliminär undersökning av fallet. Befunnes detta vara av så lindrig natur att det lämpligen kunde tagas om hand av socialvårdsorgan inom kommunen borde det överlämnas dit. Om ett direkt ingripande från ett dylikt organ icke ansåges kunna ske eller om fallets natur krävde en mera ingående och tidskrävande utredning och medicinsk undersökning, skulle beslutas intagning på en under medicinsk ledning stående anstalt för fortsatt observation och behandling. Behörighet att fatta beslut härom skulle tillkomma ett särskilt organ, bestående av en domare, den socialläkare som deltagit i den preliminära utredningen och en socialvårdare. På anstalten skulle en ingående

medicinsk-psykologisk och social utredning företagas för att ställa en så noggrann psykiatrisk och socialpsykiatrisk diagnos på fallet som möjligt. Resultatet av undersökningen skulle bliva att den undersökte antingen finge kvarstanna på anstalten för vård där eller överlämnades till annan social vårdform.

Psykopatvårdsutredningen understryker, att lösdrivarlagen har den väsentliga förtjänsten, att den ger polismyndigheterna möjlighet att ingripa mot den grupp av asociala som det här gäller samt att det för lösdrivarlagens upphävande är en oundgänglig förutsättning att polismyndigheterna genom annan lagstiftning sättas i tillfälle att taga initiativ till undersökning av lösdrivarklientelet för att möjliggöra dess omhändertagande för vård. *Överståthållarämbetet* påtalar, att polisens möjligheter att inskrida mot asociala element enligt de sakkunnigas förslag torde vara ytterligt beskurna. Även om polisen alltjämt skulle ha till åliggande att hålla uppsikt över lösdrivarklientelet, vilket vore ofrånkomligt, skulle emellertid polisens möjligheter till ingripande vara inskränkta till endast sådana fall, som särskilt dokumenterats genom exempelvis brott, sinnessjukdom eller grov alkoholism, varvid ingripande faktiskt torde komma att bli beroende på inkommen anmälan. Frågan om samhällsåtgärder mot ifrågavarande asociala element borde regleras i särlagstiftning. Den nya lagen borde utformas så att polisen, som skulle äga möjlighet till inskridande mot asocialiteten som sådan, i första hand borde söka utröna den bästa behandlingsformen — alkoholist-, sinnessjuk-, psykopat- eller fattigvård eller anvisande av arbete — och därvid kunna förordna om övervakning samt i andra hand, därest vederbörande vägrat utföra anvisat arbete eller anlita vanliga sociala vårdformer som anvisats, borde äga överlämna honom till länsstyrelsen för tvångsåtgärder. *Justitiekanslersämbetet*, som uttalat synnerliga betänkligheter mot de föreslagna ändringarna i strafflagen och i barnvårdslagen i vad angår höjning av åldersgränsen, anser att en särskild social lagstiftning icke kan undvaras, såvitt rör de grupper lösdrivare, som beröras av dessa lagändringar, men även såvitt angår de grupper lösdrivare, som nu till äventyrs kunna omhändertagas i annan ordning men för vilka en särskild lagstiftning skulle passa bättre, t. ex. bondfångare, spritlangare, yrkes- och falskspelare samt parasiter. *Riksåklagarämbetet* framhåller, att gällande lag, trots sin ofullkomlighet, genom sin blotta existens innebär ett icke överksamt korrektiv mot den del av lösdrivarklientelet som kan betecknas som samhällsfarlig; ämbetet betvivlar att man enligt utredningens linjer skall komma tillrätta därmed. Bestämmelserna i sinnessjuklagen och alkoholistlagen gäve icke polismyndigheterna tillräckliga möjligheter att ingripa. De sakkunniga syntes icke tillräckligt ha beaktat, att grunden för ingripande med rena vårdåtgärder i väsentlig grad undanryckes i och med avskaffandet av det allmänna lösdrivarrekvisitet med därtill anknuten rätt till inskridande. Enligt ämbetets mening stå två utvägar till buds, nämligen

en reviderad lösdrivarlagstiftning eller kriminalisering av lösdriveri i egentlig mening. Ämbetet förordar, att man till förnyat övervägande upptager frågan om kriminalisering. Ämbetet framhåller i anslutning härtill, att lösdriveri är kriminaliserat i Danmark och Norge samt att brottsrekvisitet bör utformas så att det omfattar personer, vilkas livsföring ger vid handen att de förskaffa sig medel till uppehälle genom brottslig verksamhet.

Bland de hörda myndigheter och organisationer, som uttalat sig för särskild lösdrivarlagstiftning, märkas därutöver *länsstyrelserna i Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus* samt *Värmlands län, straffrättskommittén, föreningen Sveriges häradshövdingar* samt *ett antal polismyndigheter och polisorganisationer*.

Provisoriska åtgärder.

Den av utredningen anvisade vägen att genom i administrativ ordning utfärdade föreskrifter provisoriskt bota de mest påfallande bristerna i lösdrivarlagen godtogs av många remissinstanser, såsom *ett flertal domstolar och länsstyrelser, riksåklagarämbetet, styrelserna för statens tvångsarbetsanstalter* samt *strafflagberedningen*. Angelägenheten av att lösdrivarlagens tillämpning i största möjliga utsträckning inskränkes och att andra samhällsätgärder i stället tillgripas betonas från en del håll.

Strafflagberedningen anser, att varning, dock utan publicitet, bör meddelas endast om någon vägrar medverka till sociala vårdåtgärder, att sinnesundersökning enligt 46 § sinnessjuklagen obligatoriskt bör äga rum innan någon dömes till tvångsarbete samt att man genom tillämpning av 13 § lösdrivarlagen skall kunna åstadkomma någonting motsvarande villkorlig frigivning från frihetsstraff eller försöksutskrivning från alkoholistanstalt. *Styrelserna för tvångsarbetsanstalterna* inskräpa nödvändigheten av att den eftervårdande verksamheten effektiviseras.

Justitiekanslersämbetet uttalar, att de av utredningen föreslagna administrativa åtgärderna utan dröjsmål böra komma till utförande samt att, sedan övervakarorganisationen för dömda utbyggs, frågan om införande i lösdrivarlagen av bestämmelser om med övervakning förenad försökspermission eller villkorlig frigivning upptages till prövning. *Länsstyrelserna i Södermanlands och Östergötlands län* göra motsvarande uttalanden.

Några remissinstanser understryka, att åtgärder i en eller annan form skyndsamt böra vidtagas för undanröjande av de brister, varmed den nuvarande lösdrivarlagstiftningen är behäftad; omarbetning av lösdrivarlagen förordas av bl. a. *kriminalpolisintendenten i Göteborg*.

Departementschefen.

Lösdrivarlagen, som utfärdades 1885 och sedan dess i huvudsak bestått oförändrad, måste betecknas såsom synnerligen otillfredsställande. Redan

lösdrivarrekvisitets utformning är ägnat att väcka allvarliga betänkligheter. Under lagen faller den, som sysslolös stryker omkring från ort till annan utan medel till uppehälle, där ej omständigheterna ådagalägga att han söker arbete. Vidare är lagen tillämplig på den, som eljest utan att äga medel till sitt uppehälle underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika för ett sådant levnadssätt, att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet. Vad som i detta rekvisit främst framstår som anmärkningsvärt är att avsaknad av medel utgör en av förutsättningarna för tillämpning av lagen. Detta var redan vid lagens tillkomst omstritt och kan endast förstås mot bakgrunden av de förhållanden, som rådde dessförinnan. Lagen ersatte 1846 års försvarslöshetsstadga, vilken i likhet med sina föregångare riktade sig mot dem som saknade laga försvar, d. v. s. sådana som icke hade godtagbar tjänst. Lösdrivarlagen har sålunda sina rötter i tiden före industrialismens genombrott och i ett samhälle med helt andra ekonomiska och sociala förhållanden än det nuvarande. Likväl har lagen ännu långt in på 1900-talet tillämpats i betydande omfattning. Årliga antalet häktade var under seklets första decennium i genomsnitt 2 447 och under dess andra decennium i genomsnitt 1 482. Härvid har just medellöshetsrekvisitet spelat en stor roll, varvid lagen på ett synnerligen olyckligt sätt använts mot ofrivilligt arbetslösa. Under de senaste decennierna har emellertid lagen påtagligen kommit att tillämpas i en annan anda och bestämmelsen om medellöshet har på ett markant sätt kommit i bakgrunden.

Även i övrigt är emellertid lösdrivarrekvisitet icke gestaltat på ett för modern uppfattning acceptabelt sätt. Jag behöver i denna del bara peka på att lagen bl. a. avser den, som för ett sådant levnadssätt, att våda därav uppstår för sedlighet, vilket tagits till intäkt för lagens tillämpning på prostituerade — ca 95 procent av de kvinnor, på vilka lagen f. n. tillämpas, äro prostituerade. Helt allmänt kan sägas, att rekvisitets utformning är vag och avgränsningen mot de kategorier, som icke omfattas av lagen, obestämd. Härvidlag är det emellertid av stort värde, att ingripande med stöd av lagen icke är obligatoriskt. Vid restriktiv tillämpning av lagen framtråda olägenheterna i detta hänseende icke med större skärpa.

I detta sammanhang kan framhållas, att under femårsperioden 1944—1948 var årliga antalet offentligt varnade genomsnittligen något mer än 235 och dömdes i medeltal knappt 50 per år till tvångsarbete. Antalet häktade var något större än antalet till tvångsarbete dömda.

Lagen är emellertid otillfredsställande även på andra sätt. Dess reaktionssystem står icke i överensstämmelse med moderna principer för åtgärder mot samhällsskadliga individer. Lagens varningsinstitut är icke förenat med någon form av tillsyn. Möjligheter till villkorligt anstånd med verkställande av tvångsarbete och övervakning i anslutning därtill finnas icke. Tvångsarbetstidens längd skall städse fixeras i domen och kan icke avkortas annat än i speciella fall. Den i lagen angivna minsta tiden för tvångs-

arbete är för kort för att — om tvångsarbetstidens längd bestämmes till minimitiden, vilket förekommer — syftet med lagen skall kunna nås. Tvångsarbetare kan icke få permission för utträttande av ens synnerligen trängande personliga angelägenheter. Den existerande formen av tillsyn efter avtjänat tvångsarbete är skäligen betydelselös.

Frågan om en revision av lagstiftningen har länge varit föremål för överväganden. Sedan 1922, då fattigvårdslagstiftningskommittén avgav betänkande med förslag till lag om lösdrivares behandling, ha förutom 1948 års lösdriveriutrednings betänkande framlagts icke mindre än sex förslag i frågan, vilka alla gått ut på att 1885 års lösdrivarlag skulle upphävas och ersättas med annan speciallagstiftning riktad mot vissa asociala element. Det nu föreliggande betänkandet skiljer sig härutinnan från alla föregående förslag, i det att de sakkunniga förorda, att lösdrivarlagen skall upphävas utan att ersättas med någon sådan lagstiftning. I stället föreslås, att lösdrivarklientelet — åtminstone till en del — skall omhändertagas inom olika sociala vårdformer såsom sinnessjukvård, psykopatvård, alkoholistvård och kriminalvård i frihet.

Äro då överhuvud tvångsåtgärder från samhällets sida påkallade mot det klientel, som f. n. hänföres under lösdrivarlagen? Vid ett ställningstagande till denna fråga torde man få skilja mellan lösdrivare i egentlig mening — luffare och stationära lösdrivare — samt prostituerade.

De sakkunniga ha konstaterat, att lösdriveri i egentlig mening utgör en sådan samhällsfara, att samhället till de oförvitliga samhällsmedlemmarnas skydd måste kunna ingripa däremot. Av utredningen framgår, att lösdrivarna i stor utsträckning göra sig skyldiga till brott, som emellertid ofta icke såsom sådana föranleda någon reaktion från samhällets sida därför att de ej komma till myndigheternas kännedom eller därför att bevissvårigheterna äro oöverstigliga. Ur denna synpunkt äro åtgärder mot lösdrivarna motiverade för att förebygga brottslighet. Flertalet lösdrivare äro dessutom grovt ordningsstörande, vilket skärpes av att de ofta missbruka sprit. Genom sitt levnadssätt råka de i ett allt mera markerat förfall och förorsaka därför med tiden samhället betydande kostnader för vård av olika slag. En icke oväsentlig omständighet är att de stundom locka andra, särskilt yngre personer, som ännu icke blivit rotfasta i samhället, till att hemfalla åt lösdriveri med alla dess menliga följder. Oavsett allt detta torde det mången gång förhålla sig så, att ingripande kan vara motiverat jämväl med tanke på lösdrivarens eget bästa för att förhindra att han genom sitt levnadssätt drives till djupt förfall och förorsakas betydande lidanden; det torde ofta vara så, att lösdrivarna icke inse de vådor för dem själva, som kunna följa av deras leverne.

Med hänsyn till det anförda torde det i princip få anses påkallat att samhället i någon form ingriper mot huvudparten av det egentliga lösdrivarklientelet. Därmed är emellertid icke sagt att detta alltid bör ske med tvång.

Även hjälpatgärder av olika slag böra komma i fråga. Såsom senare kommer att utvecklas anser jag, att vissa former av lösdriveri överhuvud ej påkalla tvångsätgärder.

De sakkunniga ha funnit även prostitutionen vara ett samhällsont. Ej heller detta uttalande har mött gensagor från remissinstansernas sida. Det har bl. a. åberopats, att de prostituerade icke sällan göra sig skyldiga till svårbeivrade brott, att de medverka vid spridning av könssjukdomar, att de utgöra ett ordningsstörande element i samhället, i synnerhet som de ofta missbruka sprit, att de lätt förfalla djupt och då förorsaka samhället stora kostnader för vård samt att de genom sitt leverne kunna förleda andra till prostitution. Även om de prostituerades samhällsfarlighet i dessa hänseenden ej kan anses jämförlig med det egentliga lösdrivarklientelet, torde det likväl icke kunna bestridas, att prostitutionen i viss mån utgör ett samhällsont och i längden är till stor skada för den prostituerade själv. Utredningen anser emellertid icke, att hemfallenhet åt prostitution städse bör föranleda tvångsingripande från samhällets sida utan att sådant ingripande bör ske allenast då det gäller personer under 24 års ålder och, såvitt angår äldre personer, då prostitutionen tagit sig särskilt samhällsfarliga yttringar. Under remissbehandlingen ha emellertid en del myndigheter uttalat, att prostitutionen såsom sådan med hänsyn till graden av dess samhällsfarlighet bör kunna föranleda tvångsätgärder. De myndigheter, som intaga nämnda ståndpunkt, torde dock ha överskattat samhällsfarligheten. Jag är av den uppfattningen, att prostitutionen i och för sig icke bör föranleda tvångsätgärder, åtminstone såvitt angår vuxna prostituerade. Vad yngre personer beträffar kan tvångsingripande enligt barnavårdslagen f. n. ske mot sådana som ej fyllt 21 år och föra ett oordentligt, lättjefullt eller sedelöst liv, sålunda bl. a. mot prostituerade. Detta stadgande synes mig vara ett uttryck för en riktig princip. Det är ju här fråga om ungdomar, som sannolikt icke inse de vådor, som prostitution innebär för dem själva. I dessa fall torde dessutom utsikterna för att man skall lyckas tillrättaföra vederbörande vara förhållandevis stora.

Med det anförda vill jag icke säga att samhället överhuvud icke bör ingripa mot de vuxna prostituerade. Såsom nyss antytts har nämligen denna form av lösdriveri ofta sådana konsekvenser både för samhället och för de prostituerade själva, att de icke helt kunna lämnas åt sitt öde. I vilka former och under vilka förutsättningar bör då samhället ingripa mot detta klientel och i allmänhet mot dem, som nu behandlas enligt lösdrivarlagen?

Såsom de sakkunniga påvisat utgör lösdriveri, taget i dess nuvarande vidsträckta bemärkelse och jämväl inbegripande prostitution, oftast endast ett utslag av lösdrivarens asocialitet, som jämväl brukar taga sig uttryck på andra sätt, exempelvis genom alkoholism eller brottslig verksamhet. Därtill kommer, att lösdrivarna såsom de gjorda undersökningarna giva vid handen, i många fall äro psykiskt defekta. Det är antagligt, att defekterna ofta

äro grava. Lösdriveri såsom sådant är en företeelse, som tar sig uttryck i vederbörandes hela leverne. Det är förenat med betydande svårigheter att med utgångspunkt från livsföringen på ett riktigt sätt avgränsa de fall, som böra föranleda inskridande från samhällets sida. Det måste tillses, att rättssäkerhetens krav bli tillfullo tillgodosedda. Tvångsingripande bör ske endast då starka skäl föreligga. Jag kan icke finna att så är fallet då lösdriveri — taget i dess nuvarande bemärkelse — är en isolerad företeelse, såsom exempelvis i fråga om vissa prostituerade och oförargliga luffare. I likhet med de sakkunniga finner jag därför, att till utgångspunkt för inskridande från samhällets sida böra tagas de vid sidan av lösdriveriet dokumenterade formerna av grov asocialitet eller grava psykiska defekter, nu bortsett från minderåriga prostituerade. Utformas reglerna om ingripande på ett riktigt sätt, torde samhällets skyddsintresse och lösdrivarernas vårdbehov bliva behörigen tillgodosedda utan någon särskild lösdrivarlagstiftning.

Av det sagda framgår, att jag delar utredningens mening att en speciallagstiftning av lösdrivarlagens natur icke bör finnas. Med hänsyn till lagens synnerligen otillfredsställande utformning, icke minst i fråga om lösdrivarrekvisitet, och de påtagliga brister, som vidlåda dess reaktionsformer, finner jag det vara angeläget att lagen upphäves så snart detta kan ske utan fara för samhället. Att upphäva lagen utan särskilda åtgärder inom andra lagstiftningsområden anser jag i likhet med de sakkunniga uteslutet. Lagen fyller nämligen en viss funktion i kampen mot asocialiteten. Det måste tillses, att samhället vid lagens upphävande är utrustat med tillräckliga medel för att erforderliga ingripanden skola kunna ske.

Efter dessa allmänna synpunkter övergår jag till att behandla det förslag till lösning av problemet, som lösdriveriutredningen lagt fram.

Uppenbart är, att de lösdrivare, som äro *s i n n e s s j u k a* eller *s i n n e s s l ö a* eller kunna betecknas som *p s y k o p a t e r*, böra behandlas medicinskt. Socialläkaren i Stockholm Inghe, som 1947 undersökt ett visserligen icke så stort antal tvångsarbetare och i Stockholm anhållna lösdrivare, har funnit att av de undersökta männen 24 procent lämpligen borde åtnjuta sinnessjukvård, 4 procent sinnesslövård och 28 procent psykopatvård samt att motsvarande procental för kvinnorna vore 4, 14 och 41. Det måste tillses att vid lösdrivarlagens upphävande möjligheter finnas att bereda vård åt dessa grupper. F. n. äro åtskilliga psykopater underkastade behandling enligt sinnessjuklagen, vilket torde vara den enda form av medicinsk vård som med nuvarande lagstiftning kan användas mot ifrågavarande klientel. På grund av platsbristen på sinnessjukhusen kan detta emellertid endast ske i begränsad utsträckning och överhuvud finnes icke nu inom denna vårdform utrymme för en ökad tillströmning av patienter. Medicinalstyrelsen har också med skärpa understrukt, att platsbristen inom sin-

nessjuk- och sinnesslövärderna måste undanröjas för att icke en reform på lösdrivarlagstiftningens område skall gå ut över andra sjuka. Jag ansluter mig helt härtill. I samband med psykopatvårdsproblemets teoretiska och praktiska lösning torde man emellertid kunna förvänta att läget förbättras. Även genom att möjligheterna till öppen vård utvidgas synes en lättnad i sinnessjukhusens beläggning kunna ernås. De platser, som härigenom möjligen bliva tillgängliga, lära dock knappast kunna utnyttjas för lösdrivarklientelet. Med hänsyn till detta klientels grava asocialitet synes det nämligen mindre lämpligt att psykopaterna bland lösdrivarna intagas på sinnessjukhus. Öppen vård för dem torde endast i undantagsfall vara att räkna med. Även om den av utredningen föreslagna lösningen av lösdrivarfrågan i princip skulle godtagas är det, såsom också utredningsmajoriteten funnit, ur dessa synpunkter ofrånkomligt att avvakta skapandet av en tillfredsställande psykopatvård med tillräckligt antal vårdplatser. Jag kan därför redan på denna grund icke ansluta mig till den av en av de sakkunniga uttalade meningen att lösdrivarlagen omedelbart skall upphävas.

Vad härefter angår *alkoholisterna* är det självfallet, att vårdbehovet för den stora grupp lösdrivare, som missbrukar alkoholhaltiga drycker, bör tillgodoses inom alkoholistlagstiftningens ram. Vad som under remissbehandlingen anförts om svårigheterna att styrka förefintligheten av specialindikation enligt alkoholistlagen synes mig icke vara av beskaffenhet att motivera en lagstiftning av lösdrivarlagens natur.

Den av de sakkunniga föreslagna *kriminaliseringen av bettleri* och vad därmed äger samband har under remissbehandlingen rönt en mycket kraftig kritik. Syftet med kriminaliseringen är att man vid upphävande av lösdrivarlagen skall ha en möjlighet att inskrida mot det klientel bland de egentliga lösdrivarna, som icke med stöd av sinnessjuk- eller alkoholistlagstiftningen kan omhändertagas inom dessa vårdformer och som i stor utsträckning ägnar sig åt bettleri. De sakkunniga ha uttryckligen förklarat, att straffrättsligt ingripande mot bettleri icke är en tillfredsställande ordning. Meningen är icke heller att bettlarna skola drabbas av straff. De skola i samband med sakerförklaring få villkorligt anstånd med straffs ådömande och därvid erhålla föreskrifter enligt 8 § lagen om villkorlig dom av ganska ingripande natur. Bl. a. avses att de sålunda dömda i vissa fall skola åläggas underkasta sig vård på fattigvårdsanstalt.

Redan sistnämnda konsekvens av förslaget synes mig betänklig. Det vore synnerligen olyckligt, om det ofta mycket besvärliga lösdrivarklientelet toges in på ålderdomshemmen, och jag vill under inga förhållanden medverka till en sådan ordning. Det torde f. ö. vara mera sällan en lösdrivare går med på att han tages in på sådan anstalt.

Om den sakerförklarade åsidosätter de givna föreskrifterna samt varning enligt lagen om villkorlig dom icke har avsedd effekt, blir frågan om ett förverkande av det villkorliga anståndet aktuellt. Finnes förordnande härom

böra meddelas, har domstolen att utmäta straff. Med hänsyn till gärningens natur och med tanke på de föreslagna strafflatituderna, som icke gärna kunna skärpas, lär endast i undantagsfall längre tids frihetsstraff kunna komma i fråga. Och böter eller kortvarigt frihetsstraff torde icke ha någon nämnvärd inverkan i förbättrande riktning på lösdrivarklientelet. I de fall, då villkorlig dom ej anses böra komma i fråga, måste motsvarande synpunkter anläggas på straffmätningen. Kortvariga frihetsstraff medge icke någon eftervård i samband med villkorlig frigivning.

Även andra omständigheter måste beaktas. De sakkunniga ha visserligen anknutit straffbarheten till bettleri, men det är icke bettlandet såsom sådant man vill reagera mot utan bettlarens allmänna livsföring. Denna konstruktion innebär ett avsteg från gängse straffrättsliga grundsatser. Gemene man torde ha svårt att inse, att ett straff för bettleri egentligen riktar sig mot något annat.

Den av de sakkunniga förutsatta regelmässiga användningen av villkorlig dom måste vidare ingiva allvarliga betänkligheter. De allmänna förutsättningarna för villkorlig dom i 1 § lagen därom torde mera sällan passa in på de asociala element som lösdrivarbettlarna utgöra. Med hänsyn till att domstolen vid sådan dom bör utgå från att den dömde rättar sig efter de samtidigt meddelade föreskrifterna, kan tvekan råda om villkorlig dom bör meddelas mot den tilltalades vilja. De asociala lösdrivarna torde anse flerårig övervakning med skyldighet att iakttaga allehanda frihetsinskränkande föreskrifter såsom en svårare påföljd än böter eller tämligen kortvarigt frihetsstraff. Man torde i många fall icke kunna räkna med att de komma att underkasta sig övervakning och ställa sig föreskrifterna till efterrättelse även om de vid domstolen säga sig ämna detta. Det kan vidare icke vara riktigt att en gärning straffbelägges huvudsakligen för att en viss kategori skali med hjälp av villkorlig dom omhändertagas inom skilda sociala vårdformer. Tillämpas villkorlig dom i större utsträckning på asociala lösdrivare föreligger risk för att institutet skall råka i vanrykte.

Oavsett de anförda principiella betänkligheterna torde svårigheterna att leda de skilda rekvisiten för brottsligt bettleri i bevis ofta bliva så stora att lagbudet icke kan tillämpas, även om ingripande i lagstiftningens anda skulle vara av behovet påkallat. Det är därför tänkbart, att kriminaliseringen icke blir ett verksamt medel för bekämpande av lösdriveriet.

I stort sett torde likartade anmärkningar kunna riktas mot de föreslagna ändringarna i 18 kap. strafflagen. Ätminstone några av de gärningar, som avses med dessa ändringar, kunna visserligen i och för sig anses straffvärda. Emellertid är straffrättskommittén f. n. sysselsatt med bl. a. en överarbetning av nämnda kapitel i strafflagen. Det synes då knappast finnas anledning att föregripa denna genom att införa några helt nya regler av omtvistad betydelse.

På de anförda skälen är jag icke beredd tillstyrka att förslagen om ut-

vidgade kriminaliseringar nu läggas till grund för lagstiftning. Jag saknar därför anledning att närmare gå in på de därmed sammanhängande ändringarna i lagen om villkorlig dom och i fattigvårdslagen; huruvida de bestämmelser i fattigvårdslagen, som avhandla varning och ådömande av tvångsarbete, skola bestå är beroende på frågan om lösdrivarlagen skall upphävas.

De sakkunniga ha vidare, i syfte att möjliggöra ingripande mot yngre prostituerade, förordat *ändring i barnavårdslagen* av innebörd att person i åldern mellan 21 och 23 år, som vanemässigt mot ersättning inlåter sig i tillfälliga sexuella förbindelser och beträffande vilken särskilda åtgärder uppenbarligen krävas för hans anpassning i samhället, skall kunna bli föremål för barnavårdsnämnds behandling. Jag anser det emellertid föga lämpligt att inränga detta klientel under barnavårdslagen. Klientelet måste antagas vara svårbehandlat. Barnavårdsnämnderna ha redan nu betydande svårigheter med de ungdomar i åldern mellan 18 och 21 år, som kunna omhändertagas jämlikt 22 § d) barnavårdslagen och därefter vara föremål för åtgärder i högst tre år. Ur olika synpunkter kan det icke vara lyckligt att ett primärt ingripande enligt barnavårdslagen skall kunna ske mot en person som uppnått myndig ålder. Då en höjning av åldersgränsen måste draga med sig ändringar i andra delar av barnavårdslagstiftningen — de sakkunniga ha för övrigt föreslagit även sådana ändringar, som icke direkt föranletts av åldershöjningen — och barnavårdslagen står inför en allmän översyn kan jag icke förorda att partiella ändringar nu göras däri.

Av det sagda framgår att jag på avgörande punkter icke kan ansluta mig till utredningen. Om lösdrivarlagen skulle upphävas utan att de lagändringar vid sidan därav företoges som de sakkunniga förordat — främst ändringarna i strafflagen och den väsentliga ändringen i barnavårdslagen — skulle sannolikt restklientelet icke bli obetydligt. Det skulle med andra ord finnas ett ganska stort antal grovt asociala personer (egentliga lösdrivare eller prostituerade), som icke skulle kunna omhändertagas, ehuru detta enligt vad förut antytts vore av nöden. Utvägar till undanröjande av denna allvarliga olägenhet stå såsom strax skall utvecklas icke f. n. till buds. Med hänsyn härtill anser jag mig icke kunna föreslå att lösdrivarlagen nu upphävas. Jag kan alltså på denna punkt ansluta mig till utredningen, vars majoritet ju förordat att det skulle anstå med upphävandet. Då jag emellertid är av den bestämda meningen att lagstiftningen bör upphävas så fort omständigheterna det medgiva, anser jag det vara av stor vikt att frågan därom icke vilar.

Vad härvid angår förutsättningarna för lagens upphävande så hänföra sig dessa till den nyss antydda frågan om restklientelet och dess omhändertagande samt till lösdrivarlagens faktiska funktion såsom underlag för polisens befattning med de grovt asociala. I fråga om restklientelet har förut

framhållits, att såväl de egentliga lösdrivarna som de prostituerade ofta måste betraktas som psykopater. Möjligheterna att omhändertaga de psykopater, som behöva vård, äro f. n. icke så stora både på grund av platsbristen på sinnessjukhusen och med hänsyn till att psykopaterna icke alltid lagligen kunna behandlas som sinnessjuka. Psykopatvårdsutredningen arbetar emellertid på lösningen av dessa problem och kan väntas komma att framlägga förslag som undanröjer de angivna hindren för lösdrivarlagens upphävande.

Emellertid måste som nyss anmärkts en annan omständighet beaktas i detta sammanhang. Möjligheterna för samhällets social- och sjukvårdsorgan att komma i kontakt med de vårdbehövande bland lösdrivarklientelet äro begränsade. Lösdrivarlagen torde därför — trots sin otillfredsställande utformning — på denna punkt fylla en viss uppgift i det att den reglerar polisens befogenhet att omhändertaga vederbörande för att, om förutsättningar därför föreligga, hänvisa honom till socialvård eller sjukvård. Även med hänsyn till samhällets skyddsbehov är det av betydelse, att lösdrivarlagen ger polismyndigheterna möjlighet att anhålla asociala element och åtminstone ytligt undersöka deras ställning under förutsättning allenast att vissa sociala rekvisit föreligga. Ur olika synpunkter vill det sålunda synas som om samhället icke kunde undvara den möjlighet lösdrivarlagen ger dess organ att ingripa mot asocialiteten. En oundgänglig förutsättning för att lösdrivarlagen skall kunna upphävas är därför att en ny lagstiftning av antydd innebörd kommer till stånd. Det organ, som därvid närmast synes böra komma i fråga, är polisen, som vid utövandet av sin allmänna uppgift att upprätthålla ordningen inom samhället kommer i kontakt med de asociala elementen. Därmed är emellertid ingalunda sagt, att den fortsatta undersökningen av fallen skall ankomma på polisen. Polismyndigheterna böra emellertid under alla förhållanden ha att själva eller genom annat lämpligt organ ombesörja att, om så är erforderligt, vård av lösdrivaren kommer till stånd, vare sig denna vård skall bestå i intagning på anstalt av något slag eller genom socialvård under öppna former. I sistnämnda fall synes jämväl frågan om att för lösdrivarklientelet skapa någon form av övervakning eller tillsyn, när andra socialvårdsformer ej stå till buds eller ej lämpa sig, vara förtjänt av att övervägas.

På denna punkt kan jag sålunda i huvudsak ansluta mig till det program, som skisserats av professor Kinberg i hans vid strafflagberedningens utlåtande fogade särskilda yttrande, vilket förut refererats. Detta program synes mig innehålla uppslag, som böra kunna utgöra en god grundval för forisatt utredning av frågan. En sådan har jag nämligen ansett ofrånkomlig, då utformade förslag icke föreligga i fråga om denna del av problemkomplexet. Då spørsmålet nära berör frågor, som falla inom psykopatvårdsutredningens område, har jag funnit starka skäl tala för att uppdraget skulle anförtros åt psykopatvårdsutredningen. Härvid har jämväl kommit

4 -- *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 90.*

i betraktande att om möjligheter till särskild observation av det slag, som skisserats av professor Kinberg, ansåges böra finnas, det borde övervägas huruvida icke sådan observation kunde ordnas inom ramen för psykopatvårdens anstaltsorganisation.

Jag har därför den 21 december 1949 utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande att uppdraga åt psykopatvårdsutredningen att efter de angivna riktlinjerna inom inrikesdepartementet biträda med fortsatt utredning av vissa frågor om behandlingen av lösdrivarklientelet. Uppdraget har sedermera meddelats och psykopatvårdsutredningen har påbörjat arbetet därmed.

Lösdrivarlagens upphävande är alltså i dubbel måtto beroende på resultatet av psykopatvårdsutredningens arbete. Särskilt genom den nyssnämnda utvidgningen av dess uppdrag kan detta icke väntas vara i alla delar fullgjort under innevarande år. Framlägger utredningen förslag om inrättande av särskilda psykopatvårdsanstalter, kan färdigställandet av dessa anstalter taga ytterligare ganska lång tid i anspråk. Fråga uppstår då om det är lämpligt att i avvidan härpå låta lösdrivarlagen kvarstå i oförändrat skick trots att den är behäftad med synnerligen allvarliga brister i synnerhet på verkställighetsstadiet. Med utgångspunkt från att ikrafträdandet av deras förslag skulle vara beroende på psykopatvårdsproblemets lösning ha de sakkunniga ifrågasatt genomförande av ändringar i lagen så att den skulle komma att bättre överensstämma med de principer, som tillämpas inom nutida kriminal- och socialvård. De sakkunniga ha emellertid avvisat tanken på att omarbeta lösdrivarlagen, emedan en sådan omarbetning måste bli genomgripande, kräva betydande arbete och möta åtskilliga svårigheter. De ha jämväl anfört, att även om de största olägenheterna sålunda undanröjdes, så skulle lösdrivarlagstiftningen i fortsättningen likväl vara behäftad med allvarliga brister. Sålunda skulle t. ex. kvarstå den vaga och otillfredsställande bestämningen av lösdriveri i lagens första paragraf samt stadgandena om förfarandet. De sakkunniga ha också ansett omarbetning olämplig på den grund att enligt all erfarenhet provisoriska lösningar av lagstiftningsspörsmål hade en benägenhet att bli av lång varaktighet, vilket här skulle medföra att lagen konserverades.

I stället har utredningen tänkt sig, att de allvarligaste bristerna i lagens tillämpning provisoriskt skulle undanröjas utan lagändringar genom administrativa föreskrifter. Myndigheterna skulle bl. a. uppmanas att tillämpa 46 § sinnessjuklagen samt 7 och 13 §§ lösdrivarlagen i vida större utsträckning än vad nu vore fallet. Öppna avdelningar skulle inrättas vid tvångsarbetsanstalterna och hjälp med bostad och arbetsanskaffning lämnas vid frigivning efter tvångsarbetstidens slut. Den uppsikt över frigivna tvångsarbetare, som i vissa fall vore anordnad enligt 12 § lösdrivarlagen, skulle givas en mera positiv inriktning. Utredningen har emellertid funnit, att möjligheterna till eftervård skulle bli högst begränsade och otillräckliga. Trots de anförda betänkligheterna mot provisoriska lagändringar ifråga-

sätter utredningen därför, om icke i lagen borde upptagas bestämmelser om med övervakning förenad försökspermission eller villkorlig frigivning, sedan viss del av tvångsarbetet förrättats.

Jag kan ansluta mig till detta sista uppslag från utredningens sida. Jag anser sålunda, att de skäl, som anförts mot provisoriska lagändringar, icke i och för sig böra hindra att vissa ändringar nu göras i lösdrivarlagen. Arbetet på en grundlig reformering av lösdrivarbehandlingen skall utan dröjsmål fullföljas av psykopatvårdsutredningen. Ett provisorium medför sålunda icke i detta fall att man slår sig till ro. Om ändringarna dessutom, såsom jag ämnar föreslå, i huvudsak inskränkas till att avse bestämmelserna om verkställighet av tvångsarbete, synes påståendet att ändringarna skulle vara ägnade att konservera lagen få anses helt ogrundat. Ifrågavarande bestämmelser tillgodose icke de minimikrav på humanitet, som måste uppställas. Vid sidan av lagändringarna torde i administrativ ordning höra meddelas föreskrifter, avsedda att under övergångstiden i möjligaste mån inskränka tillämpningen och leda den på rätta vägar.

I det följande ämnar jag först i anslutning till de förslag, som framlagts i den i ärendet upprättade departementspromemorian, mera allmänt behandla frågan om provisoriska ändringar i lösdrivarlagen. Därefter lämnas specialmotivering till de ändringar som jag förordar.

Ändringar i lösdrivarlagstiftningen.

Departementspromemorian.

I departementspromemorian har inledningsvis uttalats, att det i sakens nuvarande läge icke vore möjligt att omgestalta de grundläggande stadgandena om förutsättningarna för lösdrivarlagens tillämpning och icke heller annat än i mindre utsträckning bestämmelserna om förfarandet.

I promemorian förordades i huvudsak följande ändringar i lösdrivarlagen: Den som varnades för lösdriveri borde som regel ställas under övervakning i syfte att bereda honom hjälp till ordnade förhållanden. För att allsidig utredning om hans personliga förhållanden skulle kunna förebringas, borde möjlighet finnas till särskild förundersökning av den art, som avsåges i lagen den 22 juni 1939 om särskild förundersökning i brottmål. Jämväl läkarintyg skulle härvid få införskaffas i samma ordning som nämnda lag medgäve. Beslut om övervakning borde fattas av länsstyrelse eller poliskammare i samband med prövning om varningen vore befogad. Vid ådömande av tvångsarbete borde icke den omständigheten, att den häktade förut undergått straffarbete, betraktas såsom en i och för sig försvärande omständighet. Beträffande behandlingen uttalades, att tvångsarbetare i princip borde äga samma möjligheter till permission som gällde enligt lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. I syfte att uppmjuka de nuvarande reglerna om tvångsarbetstidens längd, som

bortsett från undantagsbestämmelserna i 7 och 13 §§ lösdrivarlagen vore slutligt bestämd i domen, borde tvångsarbetare, om skäl därtill föreläge, kunna frigivas i förtid sedan hälften av den i domen bestämda tiden gått till ända, dock först sedan minst två månader förflutit. Det uttalades dock, att, därest det hade varit fråga om att utforma bestämmelser på längre sikt i en ny lösdrivarlag, ingen tvekan hade bort råda därom att tiden för tvångsarbete skulle göras obestämd i domen i likhet med vad som gällde exempelvis om ungdomsfängelse. En sådan ordning skulle emellertid på ett genomgripande sätt bryta mot vad som nu gällde, vilket icke vore lämpligt under förhandenvarande förhållanden. Prövning av fråga om förtida frigivning borde ske ex officio. Sådan frigivning borde icke vara av villkorlig natur. De nuvarande reglerna i 12 § lösdrivarlagen om polisuppsikt borde utbytas mot bestämmelser om, att envar som frigåves i förtid eller efter den ådömda tvångsarbetstidens slut obligatoriskt skulle ställas under övervakning och som regel vara skyldig att rätta sig efter särskilda föreskrifter beträffande utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad, användande av fritid eller bruk av rusdrycker. Ett åsidosättande av föreskrifterna borde dock icke utan vidare kunna medföra återintagning på tvångsarbetsanstalt; härför skulle fordras dokumenterat lösdriveri, som ledde till ny dom å tvångsarbete. De övervakningar, som anordnades enligt lösdrivarlagen, borde stå under tillsyn av skyddskonsulent. Härvid förutsattes att skyddskonsulentorganisationen oberoende av de ifrågasatta ändringarna i lösdrivarlagen skulle förstärkas. Skyddskonsulenterna skulle enligt förslaget äga vissa självständiga befogenheter. De skulle sålunda kunna förordna om upphävande av övervakning, entlediga övervakare och sätta annan i hans ställe samt meddela nya eller ändrade föreskrifter för den övervakade.

Vad slutligen anginge de organ, som hade att handlägga lösdrivarmål, borde det tillses att dessa vore så kvalificerade som möjligt. De vidsträckta möjligheterna att förordna annan än stads- eller landsfiskal att i första instans behandla sådana mål borde inskränkas betydligt. Då stadsfiskal som regel själv borde i denna sin egenskap taga befattning med målen såsom förhörmyndighet, måste poliskammare med stadsfiskal såsom ledamot undantagas från behörighet enligt lösdrivarlagen.

Remissyttrandena.

Under remissbehandlingen av departementspromemorian ha de av lösdriveriutredningen uttalade betänkligheterna mot provisoriska ändringar i lösdrivarlagen åberopats från några håll. Flertalet remissinstanser har dock anslutit sig till tanken på lagändringar eller i princip lämnat densamma utan erinran. Sålunda anser *fångvårdsstyrelsen* det riktigt att i avvaktan på en slutlig lösning av lösdrivarproblemet omedelbart söka få till stånd partiella reformer i enlighet med de i promemorian angivna riktlinjerna. *Riksåklagarämbetet* ansluter sig till promemorians ståndpunkt att de mest

påfallande bristerna böra avhjälpas genom ändringar i lagstiftningen men understryker, att frågan om en fullständig omvandling av principerna för lösdrivarklienteletets omhändertagande icke får vila. *Styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö* har intet att erinra mot att man genom en provisorisk lagstiftning söker komma till rätta med de mest framträdande bristerna på lösdrivarbehandlingens område. *Styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt i Växjö* vill, trots att provisoriska lösningar av lagstiftnings-spörsmål i regel ej äro önskvärda, ej motsätta sig en sådan lösning i förevarande fall. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* uttalar, att ett lappande på lagstiftningen icke kan undanröja de fundamentala bristerna hos densamma och att stor risk föreligger för att man efter undanröjande av vissa iögonfallande brister slår sig till ro och låter en praktiskt taget allmänt underkänd lagstiftning leva vidare för avsevärd tid framåt. Länsstyrelsen är därför mycket tveksam om lämpligheten av att på detta område beträda de partiella lagreformernas väg. *Strafflagberedningen* har gjort ett liknande uttalande men tillika anfört, att det i och för sig icke finnes något att erinra mot att lösdrivarlagstiftningen reformerades etappvis, blott samhällsskyddet mot lösdrivare gjordes mera tidsenligt. Den främsta uppgiften därvidlag torde vara att bestämma lagens tillämplighetsområde på ett godtagbart sätt. Indikationen för lösdrivarbehandling borde därför omprövas, i synnerhet som en modernisering av lagen i övrigt kunde befaras stimulera polismyndigheterna till ökad aktivitet vid lagens handhavande. I avslutning härtill har strafflagberedningen anfört:

En sådan omprövning kan ske på grundval av de utredningar som redan föreligga på området och vilka varit föremål för remissbehandling. Beredningen anser sålunda att det tillämpningsområde för lösdrivarbehandling som angavs av 1937 års lösdriverilagstiftningskommitté (SOU 1939: 25) skulle vara väl ägnat att tagas till utgångspunkt för en partiell reform som den nu ifrågavarande. Därigenom skulle de prostituerade komma att falla utanför det egentliga lösdrivarklientelet. Detta vore ur flera synpunkter en vinst. Ingripandena mot prostitutionens samhällsfarliga yttringar böra enligt beredningens mening icke ske i administrativ ordning. I stället böra dessa yttringar kriminaliseras. Också denna fråga är utredd genom 1937 och 1948 års lösdriveriutredningar.

Under förutsättning att de grundläggande indikationerna för lösdrivarbehandling bestämmas på i huvudsak angivet sätt bortfalla i allt väsentligt beredningens betänkligheter mot att även i andra delar förändra lösdrivarbehandlingen lagstiftningens väg.

Riksåklagarämbetet framhåller att, om lösdrivarlagen moderniserades på sätt som föreslagits i departementspromemorian, föreläge risk för att den reviderade lagen — i strid mot den tendens som rått under det sista decenniet — skulle komma att tillämpas i vidare utsträckning än vad nu vore fallet. Det vore därför högeligen angeläget att i samband med den förutsatta provisoriska lagstiftningen lösdrivarrekvisitet ändrades så att ingripande förhindrades i sådana fall, där detta strede mot modern uppfattning.

I det förslag till lag om arbetsfostran, som framlagts av 1937 års lösdriveri-lagstiftningskommitté, återfunnes ett lösdriverirekvisit som syntes tillfredsställa modern uppfattning på detta område. Detta rekvisit medgäve icke åtgärder mot personer enbart i anledning av att de vore hemfallna åt sedelöst leverne i tillfälliga förbindelser. Ingripanden mot samhällsskadliga former av prostitution borde såsom kommittén och 1948 års lösdriveriutredning föreslagit ske i straffrättslig ordning.

Jämväl *fångvårdsstyrelsen* har — under framhållande av att kritiken mot lösdrivarlagen särskilt riktats mot indikationerna för ingripande — förklarat det vara angeläget att man i avvaktan på definitiva åtgärder provisoriskt sökte åstadkomma en revidering av icke blott de delar av lagen som berörts i promemorian utan även första paragrafen.

Vad härefter angår lösdrivarlagens varningsinstitut anför *strafflagberedningen*: De offentliga varningarna måste i stort sett betraktas såsom verkningslösa. Enligt den statistiska undersökning, som fogats vid lösdriveriutredningens betänkande, bleve de varnade i mycket stor utsträckning föremål för samhällsåtgärder efter varningarna. Varning syntes således icke ha den följd att den varnade avhölle sig från beteende som kunde föranleda myndigheterna att ingripa. Offentliggörandet av varning i Polisunderrättelser kunde visserligen vara till nytta för myndigheterna då det gällde att lära känna en persons antecedentia. Sådan undersökning borde emellertid kunna ske även på andra vägar. Att de offentliga varningarna ej vore outhärliga för polisens verksamhet bestyrktes av att övervägande antalet med lösdriveri beträdda erhöilo allenast enskild varning. Detta berodde uppenbarligen på att man besinnat allvaret i att uttryckligen och i en bland myndigheter över hela landet spridd publikation stämpla en person såsom lösdrivare.

Strafflagberedningen fortsätter härefter:

Systemet med offentliga varningar är desto betänkligare som varningen såväl för den som beslutar densamma som för den varnade vid tidpunkten för beslutet kan te sig såsom en jämförelsevis lindrig åtgärd. Den förre kan i varningen se ett enkelt medel att påverka en åt lösdriveri hemfallen, den senare åter kan obetänksamt underlåta att inom den föreskrivna korta tiden klaga över beslutet, tillfredsställd med att anhållandet dock ej ledde till värre påföljd.

I betraktande av det anförda är det enligt beredningens mening angeläget att systemet med offentliga varningar snarast avskaffas. Det är icke försvarbart att behålla ett system, enligt vilket ett eller annat hundratal människor om året stämplas som lösdrivare fastän åtgärden icke är ägnad att tillrättaföra dem utan fastmera måste antagas i många fall lägga hinder i vägen för deras resocialisering.

Även *länsstyrelsen i Kronobergs län* anser, att varningsinstitutet bör avskaffas.

Under det att strafflagberedningen hävdar, att den offentliga varningen

endast bör ersättas av en möjlighet att förordna om övervakning av den, som beträffs med lösdriveri, uttalar nämnda länsstyrelse, att det skulle vara av värde, om villkorlig dom å tvångsarbete kunde meddelas, möjligen obligatoriskt åtföljd av övervakning. *Fångvårdsstyrelsen* föreslår, att såsom ett mellanled mellan varning (med eller utan övervakning) och behandling å tvångsarbetsanstalt införes ett institut liknande alkoholistlagens villkorliga anstånd med verkställande av beslut om intagande å allmän alkoholistanstalt. Anståndet borde förenas med övervakning.

Den i promemorian föreslagna förtida frigivningen har under remissbehandlingen kritiserats främst därför att den icke förenats med möjlighet att, annat än efter ny dom, på tvångsarbetsanstalt återintaga den som frigivits i förtid. *Riksåklagarämbetet* anför sålunda:

Beträffande den föreslagna förtida frigivningen ifrågasätter ämbetet om den i promemorian fått den lämpligaste utformningen. Det har förutsatts att en sådan frigivning i regel skall vara förbunden med särskilda föreskrifter i fråga om den frigivnes arbetsanställning m. m. I promemorian har emellertid vidare uttalats den meningen att den frigivne icke skall kunna återintagas i anstalt annat än i samband med återfall i lösdriveri, som föranleder nytt utslag å tvångsarbete. Ett åsidosättande av meddelade föreskrifter medför således icke i och för sig någon påföljd för den utskrivne. Det torde vara uppenbart att frånvaron av varje slag av påföljd för åsidosättande av lämnade föreskrifter — särskilt då det gäller nu ifrågavarande klientel — är i hög grad ägnad att äventyra effektiviteten av de vidtagna åtgärderna. Enligt ämbetets mening skulle en anordning med villkorlig frigivning som tillika innefattar möjlighet att återintaga den frigivne, därest meddelade föreskrifter i väsentlig mån åsidosättas eller skäl eljest därtill föreligga, vara att föredraga, framför allt ur effektivitetssynpunkt. Ämbetet vill därför för sin del förordna att bestämmelserna om villkorlig frigivning från tvångsarbete utformas i huvudsaklig överensstämmelse med föreskrifterna i alkoholistlagen om försökspermission.

En liknande anordning förordas jämväl av *styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö, fångvårdsstyrelsen och strafflagberedningen*. *Fångvårdsstyrelsen* framhåller i anslutning härtill, att det mången gång kunde vara så, att anstaltsstyrelsen vore benägen att i förtid frigiva en tvångsarbetare men med hänsyn till risken för återfall ansåge sig kunna göra detta endast under mycket bestämda förutsättningar, exempelvis att han vistades på viss ort och antoge anvisat arbete. Om dylika ålägganden icke kunde göras bindande, kunde det inträffa att anstaltsstyrelsen avstode från att frigiva vederbörande före den i domen bestämda tvångsarbetstidens utgång. Om han likväl frigåves i förtid och underlåte att iakttaga de föreskrifter, som varit en förutsättning för frigivningsbeslutet, skulle myndigheterna icke enbart på grund därav få vidtaga några åtgärder. Begynnande återfall i lösdriveri kunde icke motverkas. Det syntes icke vara ägnat att väcka respekt för lagen och anstalten, om av anstaltens styrelse meddelade föreskrifter sålunda kunde åsidosättas utan någon påföljd.

Länsstyrelsen i Kronobergs län uttalar, att om en i förtid frigiven återfölle i lösdriveri, borde den förtida frigivningen kunna förklaras förverkad av länsstyrelse, samt ifrågasätter om icke förverkande i undantagsfall skulle kunna beslutas av länsstyrelse på grund av att den frigivne brutit mot en meddelad föreskrift.

Länsstyrelsen i Malmöhus län yttrar att för den, som undandroge sig övervakning, borde finnas en bestämmelse motsvarande nuvarande 12 § 6 mom. lösdrivarlagen, d. v. s. han skulle utan vidare kunna behandlas såsom lösdrivare.

Svårigheterna att få övervakare för varnade och frigivna i den utsträckning, som måste bli nödvändig om promemorians förslag genomföres, ha påtalats av flera remissinstanser. *Fångvårdsstyrelsen* förklarar, att man icke kan räkna med att personer, eljest hågade att åtaga sig övervakningsuppdrag, skola visa lika stor beredvillighet när det gäller ett klientel, som genomsnittligt är mer svårbemästrat än t. ex. de villkorligt dömda. Behovet av övervakare åt lösdrivare skulle dessutom företrädesvis komma att uppstå i storstäderna, där det redan nu vore svårt att utanför de yrkesmässiga övervakarnas led anskaffa övervakare. Enligt styrelsens mening bör det övervägas om icke något kommunalt organ, närmast fattigvårdsstyrelse, borde åläggas att tillhandahålla övervakare bland sina ledamöter och tjänstemän. *Strafflagberedningen* påtalar den bristande tillgången på kunniga övervakare för villkorligt dömda och tillsynsmän för villkorligt frigivna. Beredningen, vilken såsom senare kommer att redovisas icke anser att skyddskonsulenterna skola ha att skaffa med lösdrivarklientelet, förordar att man i erforderlig utsträckning anställer särskilda befattningshavare för att handha övervakningen av lösdrivarna. *Riksåklagarämbetet* understryker också svårigheterna att finna lämpliga övervakare för det besvärliga lösdrivarklientelet. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* rekommenderar användande av lämpliga polismän såsom övervakare.

Det ifrågasatta inordnandet av lösdrivarövervakningen under skyddskonsulenterna har under remissbehandlingen mötts av en kraftig kritik. Några hörda myndigheter ställa sig tveksamma i frågan om det överhuvudtaget är lämpligt ur principiell synvinkel att låta skyddskonsulenterna ha befattning med lösdrivarklientelet. Hit höra *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *socialstyrelsen* och *några skyddskonsulenter*. Härvid framhålles bl. a.: Skyddskonsulenterna, som redan nu fullgjorde arbetsuppgifter för såväl fångvårdsstyrelsen som domstolarna, borde icke bringas i beroende av ytterligare myndigheter. Vidare borde lösdrivarvården, som väsentligen hade karaktären av abnormvård, icke lämpligen sammankopplas med kriminalvården genom att ha med denna gemensamma funktionärer. Det kunde dessutom allvarligt skada skyddskonsulenternas arbete i övrigt, om de nödgades syssla med den polisiärt betonade behandlingen av lösdrivarna.

Vid sidan av dessa principiella betänkligheter understrykes i många remissvar med skärpa, att skyddskonsulentorganisationen f. n. är så hårt belastad, att ytterligare arbetsuppgifter icke kunna påläggas densamma. Det framhålles därvid, att även om en utbyggnad kommer till stånd efter de riktlinjer, som föreslagits av fångvårdsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 september 1949, innebärande en ökning av antalet skyddskonsulenter och skyddsassistenter i riket från 19 till 35, skulle likväl organisationen icke tillåta att arbete med lösdrivarklientelet tillfördes densamma. Till dem, som anlägga dylika synpunkter, höra främst *fångvårdsstyrelsen, länsstyrelserna i Malmöhus och Göteborgs och Bohus län, riksåklagarämbetet och strafflagberedningen*. *Fångvårdsstyrelsen* anser det oundgängligt att ytterligare tre skyddskonsulenter och två skyddsassistenter anställas, samtliga i rikets tre största städer, för att biträda med lösdrivarvården därstädes. *Riksåklagarämbetet* och *strafflagberedningen* framhålla, att befattningen med lösdrivarklientelet med hänsyn till dess asociala karaktär torde bliva förenad med stora svårigheter. Ämbetet föreslår att särskilda konsulentbefattningar för ändamålet inrättas i de tre storstäderna. *Strafflagberedningen* understryker med skärpa att kriminalvården i frihet skulle lida betydande skada, om skyddskonsulentorganisationen, även efter den tänkta utbyggnaden, ålades att ha uppsikt över lösdrivarklientelet; det vore att befara, att den öppna kriminalvården skulle komma att misskrediteras i allmänhetens ögon mer än vad nu vore fallet, om man skulle ställa den inför de nya, svårlösta uppgifter, som skulle följa därav.

I övrigt har ej framställts andra erinringar mot förslaget huvudgrunder än att *fångvårdsstyrelsen* uttalat sig för att lösdrivarmål skola handläggas av domstol samt *riksåklagarämbetet* påpekat, att de konkurrensspörsmål, som kunna uppkomma, då åtgärd enligt lösdrivarlagen pågår samtidigt med straffrättsligt ingripande, icke behandlats i promemorian; ämbetet föreslår införandet i lagen av vissa regler härom.

Departementschefen.

Såsom jag tidigare anfört anser jag, att det i nuvarande läge är påkallat att genom provisoriska ändringar söka komma till rätta med de allvarligaste bristerna i lösdrivarlagstiftningen, främst i avseende på verkställighetsreglerna. Vid sidan därav böra i administrativ ordning utfärdas föreskrifter i fråga om lagens rätta tillämpning. I princip följer jag härvid de sakkunnigas linje.

Departementspromemorian mynnar ut i förslag till ändringar i lagstiftningen, i huvudsak innebärande att möjlighet skulle införas till särskild förundersökning och summarisk läkarundersökning av den som anhållits för lösdriveri, att varning skulle kunna kombineras med övervakning, att tvångsarbetare skulle kunna beviljas permission för uträttande av viktiga angelägenheter och frigivas i förtid, att den som frigåves från tvångsarbets-

anstalt skulle kunna ställas under övervakning, att de övervakningar, som anordnades enligt lösdrivarlagen, skulle stå under skyddskonsulents tillsyn samt att de organ, som hade att förhöra anhållna och i första instans döma till tvångsarbete, skulle vara mer kvalificerade än vad nu mången gång vore fallet.

Promemorian har under remissbehandlingen kritiserats i vissa avseenden. Sålunda har lämpligheten av provisoriska ändringar i lagen ifrågasatts av några remissinstanser. Bl. a. i samband härmed har även framhållits, att om sådana ändringar likväl gjordes, så borde reglerna i 1 § om förutsättningarna för tillämpning av lagen ändras. Vidare har förordats, att varningen skulle avskaffas och ersättas med övervakning eller villkorlig dom å tvångsarbete med övervakning samt att det i stället för förtida frigivning skulle införas villkorlig frigivning eller i varje fall en möjlighet att utan omständlig procedur återtaga den, som efter förtida frigivning misskött sig. Slutligen ha svårigheterna att få tillräckligt antal övervakare framhållits och skyddskonsulentorganisationens överbelastning påtalats.

Såsom tidigare sagts anser jag hinder icke möta mot att genom provisoriska lagändringar söka komma till rätta med de allvarligaste bristerna i lösdrivarvården. I fråga om de principiella betänkligheter härutinnan, som anförts under promemorians remissbehandling, kan jag således hänvisa till den föregående framställningen.

I 1 § lösdrivarlagen finnas de grundläggande bestämmelserna om förutsättningarna för lagens tillämpning. Det har uttalats farhågor för att en modernisering av lösdrivarlagen i övrigt skulle ha till följd att densamma komme att tillämpas i avsevärt större utsträckning än vad nu vore fallet samt att det under sådana förhållanden vore av synnerlig vikt att lösdrivarrekvisitet i lagens första paragraf avfattades så att ingripande kunde ske blott i sådana fall, då det med modernt betraktelsesätt vore påkallat. Såsom förut sagts ämnar jag emellertid icke förorda, att lagstiftningen i dess helhet revideras; syftet är väsentligen endast att för den tid, som kan återstå innan lagen kan upphävas, utjämna de allvarligaste olägenheterna vid verkställighet av tvångsarbete. En så inskränkt reform torde icke av de tillämpande myndigheterna kunna tagas till intäkt för vidgad användning av lagen. För att motverka varje tendens i den riktningen synes det lämpligt att det genom i administrativ ordning utfärdade anvisningar understrykes, att den nuvarande restriktiva tillämpningen av lösdrivarlagen bör fortfora och att alla de vid sidan därav befintliga vård- och hjälpåtgärderna böra tillgripas i första hand.

På grund av det nu anförda anser jag mig icke ha anledning att närmare gå in på frågan om omgestaltning av 1 §. Jag vill emellertid framhålla, att en ändring av detta lagrum enligt min mening skulle kunna leda till att lagen kommer att tillämpas i ökad omfattning. I ett sådant läge skulle icke lagens bestämmelser om förfarandet i lösdrivarmål och om behandlingen av lös-

drivare kunna accepteras. En omarbetning av lagen i dess helhet bleve alltså nödvändig. Detta skulle i realiteten komma att medföra en ny lösdrivarlag; en sådan utveckling skulle vara synnerligen olycklig.

Ej heller kan jag biträda förslaget att i detta sammanhang avskaffa varningsinstitutet. Såsom lösdrivarlagen är uppbyggd utgör detta ett väsentligt element i lagens konstruktion och det låter sig svårligen göra att taga bort varningen utan att omarbeta stora delar av lagen. Såsom nyss framhållits kan detta icke nu komma i fråga. För övrigt synes kritiken mot varningsinstitutet vara något överdriven. Även om varningen i flertalet fall icke har avsedd verkan, lär den dock icke alltid kunna antagas vara helt verkninglös. Givetvis är det en allvarlig olägenhet att varningen icke innehåller något positivt moment. Den varnade lämnas utan tillsyn eller hjälp; det enda som utifrån sett inträffar är att varningen offentliggöres, vilket väl snarare försvårar hans anpassning i samhället än motsatsen. Ur dessa synpunkter skulle det vara påkallat att förena varningen med någon form av övervakning, vilket också föreslagits i promemorian. Jag återkommer strax till denna fråga. Att slopa offentliggörandet i polisunderrättelser, vilket även ifrågasatts, lär icke kunna ske utan att man antingen helt ändrar varningens karaktär och innebörd eller ersätter publiceringen med någon annan form av registrering. Intetdera bör enligt min mening komma i fråga som ett led i det nu ifrågasatt provisoriet. De anförda anmärkningarna mot varningsinstitutet böra därför icke heller föranleda att varningsinstitutet i detta sammanhang reformeras.

Det i promemorian ifrågasatta införandet av övervakning i samband med varning skulle onekligen innebära en avsevärd förbättring av lösdrivarklienteleets behandling på detta stadium. De under remissbehandlingen påtalade svårigheterna att anskaffa övervakare måste emellertid tillmätas stor betydelse. Lösdriveri är numera i stor utsträckning en storstadsföreteelse. Redan under nuvarande förhållanden är det särskilt i de större städerna ofta svårt att finna lämpliga personer, villiga att åtaga sig övervaknings- och tillsynsuppdrag inom strafflagstiftningens ram. Övervakning av lösdrivare skulle med hänsyn till klienteleets karaktär säkerligen vara krävande, varför svårigheterna att få villiga övervakare skulle bli än mer utpräglade. Av hänsyn till den öppna straffrättsliga vården är jag nödsakad avstå från att förorda att varningsinstitutet utbygges med övervakning. På samma grund kan jag icke heller ansluta mig till tanken på villkorlig dom å tvångsarbete; infördes ett sådant institut, kan man förvänta att det med hänsyn till det förhållandevis stora antalet offentligt varnade skulle begagnas i icke obetydlig omfattning, en även ur andra synpunkter olycklig utveckling. Med hänsyn till bl. a. att en extra belastning av de undersökande organen måste undvikas, finner jag vidare icke anledning att nu förorda att det införes möjlighet att verkställa särskild förundersökning eller summarisk läkarundersökning av de för lösdriveri anhållna.

Under nuvarande förhållanden är den i dom å tvångsarbete bestämda tiden slutgiltig, dock kan enligt 7 och 13 §§ lösdrivarlagen den som blivit arbetsoförmögen eller kommit i förändrade ekonomiska villkor frigivas före tidens utgång. Den i promemorian framförda tanken att det även eljest skall finnas möjlighet att avkorta anstaltstiden finner jag vara god. Det nuvarande stela systemet behöver mjukas upp. I promemorian har institutet utformats så, att frigivning i förtid skulle kunna ske under vissa förutsättningar samt att den sålunda frigivne — i likhet med vad som skulle vara fallet med den som frigåves efter den ådömda tvångsarbetstidens slut — obligatoriskt skulle ställas under övervakning och som regel ha att iakttaga särskilt meddelade föreskrifter om sitt levnadssätt. Det har emellertid icke avsetts att den som frigivits i förtid skulle kunna utan ny dom å tvångsarbete återintagas å tvångsarbetsanstalt, även om han undandrog sig övervakning eller åsidosatte föreskrifter. Ett flertal remissinstanser har häremot framhållit nödvändigheten av att den frigivne i sådant fall skall kunna utan omständlig procedur återföras till anstalten. Frigivning i förtid borde enligt dessa yttranden utformas såsom exempelvis försökspermission enligt alkoholistlagen. Såsom en av dessa remissinstanser funnit bleve konsekvensen att den som icke ansåges böra frigivas i förtid icke borde ställas under övervakning.

I anledning härav vill jag framhålla, att syftet med lösdrivarlagen är att motverka sådan grov asocialitet, som tager sig uttryck i lösdriveri. Den bör å ena sidan användas allenast då samhällsingripande mot sådan asocialitet ej kan ske på andra vägar men å andra sidan icke tillämpas på andra än lösdrivare. Ur sistnämnda synpunkt synes det icke riktigt att den som utan att ägna sig åt lösdriveri underlåter att fullgöra vad som kan åligga honom såsom frigiven från tvångsarbete skall kunna återföras till anstalten. Därtill kommer, att det tvångsarbete, som icke är avtjänat vid förtida frigivning, mången gång kan vara så obetydligt att ett återintagande icke är lämpligt.

Men även en annan omständighet måste beaktas. Det är knappast tänkbart att medgiva ett summariskt återintagande på tvångsarbetsanstalt av den, som icke ansetts böra frigivas i förtid. Emellertid synes det icke finnas bärande skäl för att i detta hänseende — då meningen blott är att mjuka upp de stela reglerna om tvångsarbetstidens längd — behandla en sådan person lindrigare än den, som befunnits böra frigivas i förtid och sålunda varit skötsammare. Det torde f. ö. som regel föreligga större anledning att ställa den under övervakning, som fått avtjäna hela det ådömda tvångsarbetet, än den som frigivits i förtid. Den förtida frigivningen avser blott att från fall till fall möjliggöra att tvångsarbetstiden avkortas. Jag finner på dessa skäl icke anledning att i detta sammanhang förorda att vid lösdrivarbehandlingen ett institut motsvarande alkoholistlagens försökspermission införes.

I promemorian har föreslagits att envar som frigives i princip skall stäl-

las under övervakning. Redan under nuvarande förhållanden förekommer viss tillsyn över den, som frigivits efter att ha undergått minst sex månaders tvångsarbete. Jag anser det högeligen önskvärt att möjligheterna till eftervård icke inskränkas utan såvitt möjligt utbyggas. Det är ju här ofta fråga om svårt missanpassade människor, som måste ha stöd och hjälp, om de skola kunna inordnas i ett normalt samhällsliv. Emellertid kunna de skäl, som förut anförts mot att ställa de varnade under övervakning, åberopas jämväl i förevarande sammanhang. Läget är dock här i viss mån ett annat. Under det att på senare år i medeltal omkring 235 personer årligen offentligt varnats för lösdriveri, har antalet till tvångsarbete dömda genomsnittligen understigit 50. Av dessa ha emellertid några frigivits jämlikt 7 eller 13 §§ lösdrivarlagen. Man torde kunna räkna med, att om det inskärpes för de tillämpande myndigheterna att de icke böra tillgripa lösdrivarlagen i andra fall än då ingen annan form av samhällsingripande står till buds, antalet tvångsarbetare kommer att sjunka. Enär de normalt frigivna härigenom skulle bli förhållandevis få, skulle påfrestningen på övervakarkretsen ej bli så stor, om promemorieförslaget genomfördes. Jag kan därför tillstyrka detta förslag i så måtto, att jag förordar, att arbetsanstaltens styrelse vid frigivning regelmässigt skall utse en lämplig person att bistå den frigivne. Då svårigheterna att finna intresserade personer, som äro villiga att åtaga sig dessa uppdrag, icke få underskattas, anser jag mig icke kunna gå så långt att jag förordar att eftervård i form av övervakning skall vara obligatorisk.

Det skulle onekligen ha varit till fördel, om promemorians tanke att inordna tillsynen av de frigivna under skyddskonsulenterna kunde förverkligas. Skyddskonsulentorganisationen är emellertid hårt ansträngd redan under rådande förhållanden. Fångvårdsstyrelsen har påyrkat en avsevärd utbyggnad av densamma för att organisationen riktigt skall kunna fullgöra sina nuvarande uppgifter. I årets statsverksproposition har dock önskemålet kunnat tillgodoses endast i mycket ringa utsträckning. Att inrätta särskilda skyddskonsulent- och skyddsassistentbefattningar för i första hand lösdrivarklientelet är med tanke på att endast frigivna avses skola vara underkastade öppen vård icke påkallat. Det är sålunda otänkbart att belasta skyddskonsulenterna med tillsynen över frigivna tvångsarbetare.

Av det sagda framgår, att jag icke kunnat ansluta mig till de remissinstanser, som anse att den förtida frigivningen bör konstrueras såsom alkoholistlagens försökspermission eller eljest bör vara av villkorlig natur. Icke heller har jag kunnat förordna, att skyddskonsulenterna skola ha att syssla med de frigivna tvångsarbetarna. Under sådana förhållanden uppkommer frågan, om det är lämpligt att förtida frigivning och frigivning efter den ådömda tvångsarbets tidens slut förenas med särskilda föreskrifter för den frigivne. Uppenbart är, att övervakning av den, som har att iakttaga sådana föreskrifter, som regel är mer svårskött än annan övervakning; övervakaren

är mer bunden vid utövandet av sitt uppdrag. Han skulle därför behöva ett stöd av den art som skyddskonsulentorganisationen utgör. Men vad som i detta hänseende är av större betydelse är, att föreskrifter av angivet slag förutsätta sanktioner, riktade mot den som underlåter att ställa sig föreskrifterna till efterrättelse. Föreskrifterna kunna eljest bli slag i luften, vilket kan leda till minskad respekt för lösdrivarlagen. Den som under nuvarande förhållanden visar tredska vid fullgörande av vad som åligger honom såsom frigiven från tvångsarbetsanstalt kan enligt 12 § 6 mom. i lagen utan vidare underkastas lösdrivarbehandling. Denna möjlighet bör emellertid enligt min mening icke bibehållas, när den innebär, att tvångsarbete kan ådömas utan att lösdriveri behöver ha förekommit efter frigivningen. Då lämpliga sanktioner icke heller eljest synas kunna uppställas, torde det vara nödvändigt att avstå från möjligheten att meddela särskilda föreskrifter i samband med frigivning.

I enlighet med det anförda kommer eftervården att bestå i att till den frigivnes bistånd förordnas en person, som har att lämna honom råd och hjälp i besvärliga situationer samt söka tillse att han på lämpligaste sätt anpassas till samhällslivet. Det synes mindre lämpligt att i detta sammanhang använda termen »övervakning», som icke synes vara adekvat och som för tanken till de med sanktioner utrustade övervakningsinstitut, som finnas enligt lagen om villkorlig dom och alkoholistlagen. Eftervården bör icke ha någon anstrykning av polisuppsikt. Arbetsanstalts ledning bör då frigivning är förestående sätta sig i förbindelse med arbetsförmedling och berörda kommunala organ (fattigvårdsstyrelse, nykterhetsnämnd) i vederbörandes hemort för att få anvisning på lämpliga personer.

De övriga i promemorian framlagda reformförslagen finner jag böra realiseraras. Vad som därutöver anförts från vissa remissmyndigheters sida anser jag i sakens nuvarande läge ej böra föranleda lagstiftningsåtgärder.

Jag övergår härefter till att lämna en specialmotivering till de lagförslag, som i enlighet med det anförda på grundval av promemorian utarbetats inom inrikesdepartementet. Lagförslagen torde få fogas såsom bilaga till protokollet i detta ärende. Till jämförelse upptagas i bilagan även motsvarande stadganden i gällande lag. I den mån det syntts nödigt kommer jämväl att omnämnas de anmärkningar, som framställts i avgivna yttranden och som icke redovisats i det föregående.

Specialmotivering till förslaget till lag om ändring i vissa delar av lösdrivarlagen.

3 § 2 mom.

Detta moment innehåller grundläggande bestämmelser om förfarandet i lösdrivarmål och om tvångsarbetstidens längd. I departementspromemorian har uttalats, att den nu gällande minimitiden för tvångsarbete, en månad,

måste anses alltför kort för att tjäna syftet att vänja lösdrivaren vid ordnat arbete. Det kunde emellertid icke anses nödvändigt att i nuvarande läge ändra latituden. I promemorian har vidare förklarats, att bland de försvårande omständigheter, som nu upptoges i lagen, utgjorde förut undergången straffarbete en relik från äldre tider. Även om det icke låge inom ramen för syftet med de nödvändiga provisoriska ändringarna, syntes det därför i hög grad påkallat att icke vidare behålla straffarbete såsom en speciellt försvårande omständighet.

Remissyttrandena.

Av de hörda myndigheterna är det endast *socialstyrelsen* som uttryckligen förklarar, att tvångsarbets tidens längd från början bör vara obestämd och reglerad på samma sätt som i alkoholistlagen. *Styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt i Växjö* uttalar, att minimitiden för tvångsarbete bör höjas till tre månader när erfarenheten visat, att det icke finnes någon som helst utsikt att på kortare tid och med till buds stående medel återföra lösdrivare till ordnade förhållanden.

Förslaget att förut undergången straffarbete icke vidare skulle i och för sig betraktas såsom försvårande omständighet har föranlett uttalande endast från ett håll, nämligen *kriminalpolisintendenten i Stockholm*, som förklarar att promemorians tanke vore riktig men att det städse måste vara av värde att känna till förut ådömt straffarbete och de omständigheter, under vilka brottet begåtts.

Departementschefen.

Såsom tidigare framhållits finner jag icke skäl att i detta sammanhang förorda en så väsentlig ändring av reglerna om tvångsarbets tidens längd att den skulle vara obestämd i domen. De anförda betänkligheterna mot korta tvångsarbets tider äro väl värda beaktande, men då en höjning av lagens minimitid icke är nödvändig för att tillgodose det avsedda syftet utan fastmera kan uppfattas som en i detta fall opåkallad skärpning av lagen, anser jag fog saknas för att ändra lagen på denna punkt. Däremot kan jag på de i departementspromemorian härutinnan angivna skälen ansluta mig till dess förslag om upphävande av regeln att förut undergången straffarbete skall anses såsom en försvårande omständighet vid bedömningen av ett lösdriverifall. Givet är emellertid, att den redogörelse för levnadsomständigheter, som alltid skall finnas då någon varnats eller häktats för lösdriveri, måste inbegripa även uppgift om ådömda frihetsstraff och omständigheterna i samband därmed.

9 a §.

Denna paragraf, som innehåller helt nya bestämmelser om rätt för tvångsarbetare att i särskilda fall få permission från anstalten, är i departements-

promemorian utformad i nära anslutning till motsvarande bestämmelser i 36 § lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. Enligt nämnda lagrum kan intagen få tillstånd att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning, så ock att i annat fall, då med hänsyn till strafftidens längd eller eljest starka skäl äro därtill, lämna anstalten för viss kort tid, allt såframt fara för missbruk ej kan anses föreligga; det stadgas ock, att permissionstid i regel skall inräknas i verkställighetstid. Enligt promemorians text skulle ock i anslutning till verkställighetslagen fullföljdsrätten vara ordnad så, att talan mot anstaltsstyrelsens beslut skulle föras direkt hos Kungl. Maj:t.

Remissyttrandena.

Vid remissbehandlingen har *styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt i Växjö* framhållit, att rekvisitet »allt såframt fara för missbruk ej kan anses föreligga» torde komma att medföra stora vanskligheter i praktiken samt att klientelet i regel vore så beskaffat, att fara för missbruk nästan undantagslöst kunde anses föreligga. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* uttalar, att faran för missbruk regelmässigt måste antagas vara större då det gäller lösdrivare, för vilka lösdriveri är en yttring bland flera av ett asocialt leverne, än då det rör sig om brottslingar.

Promemorians fullföljdsregel har föranlett en rad remissinstanser till yttranden. Vad som därvid framför allt har påpekats, är att enligt promemorian besvär i permissionsärende skulle föras från anstaltsstyrelsen direkt till Kungl. Maj:t, under det att tvångsarbetare, som icke fått förtida frigivning, skulle äga fullfölja talan mot beslutet hos länsstyrelsen i det län, där tvångsarbetsanstalten är belägen, men icke vidare. *Riksåklagarämbetet* samt *länsstyrelserna i Kronobergs och Malmöhus län* anföra, att ärenden om förtida frigivning som regel äro av större vikt än permissionsärenden, vilka ofta torde röra sig om bagateller. Det vore därför angeläget, att fullföljdsrätten i ärenden av förstnämnda slag icke vore mer begränsad än i permissionsärenden. Sistnämnda länsstyrelse tillägger, att då ärenden om permission ofta torde fordra skyndsam behandling, vore det lämpligt att länsstyrelse vore besvärsinstans i sådana fall. *Riksåklagarämbetet* anser däremot, att besvärsrätten i frigivnings- och permissionsfrågor bör vara anordnad i enlighet med den föreslagna regeln därom i 9 a § i promemorian. Likformighet skulle då nås med vad som enligt verkställighetslagen och lagen om villkorlig frigivning gällde beträffande den som underginge frihetsstraff. Klagorätt till högsta administrativa instans vore jämväl medgiven den som vägrats försökspermission enligt alkoholistlagen. *Styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö* yttrar, att då beslutanderätt i frågor om permission som regel torde komma att av anstaltsstyrelsen överlämnas till föreståndaren, syntes det tillräckligt, att besvär över dennes beslut finge föras endast hos styrelsen och möjligen över styrelsens beslut

hos länsstyrelse i likhet med vad som skulle vara fallet beträffande styrelsens beslut i fråga om förtida frigivning.

I fråga om permissionsinstitutets utformning ha därutöver *riksåklagar-ämbetet och kanslipolisintendenten i Stockholm* uttalat, att bestämmelse borde meddelas därom, att den som permitterats skulle förses med permissionssedel för att undvika att polismyndighet, som saknade kännedom om att permission beviljats, ingrepe mot honom.

Departementschefen.

Regler om tillfällig permission för tvångsarbetare finner jag vara högeligen påkallade av humanitära skäl. För närvarande kan en tvångsarbetare icke få permission ens för uträttande av de mest trängande personliga angelägenheter, hur ömmande omständigheterna än äro. I promemorian ha bestämmelserna om permission utformats i nära överensstämmelse med motsvarande regler i lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m. I huvudsak finner jag ingen anledning till erinran däremot. Frågor om permission kunna ofta vara vanskliga att avgöra, i synnerhet med tanke på att det måste tillses att fara för missbruk icke föreligger. Men att principiellt göra skillnad mellan den som avtjänar frihetsstraff och den som undergår tvångsarbete finner jag sakna berättigande. Det torde emellertid mången gång vara så att faran för missbruk är större då det gäller tvångsarbetare.

Enligt verkställighetslagen är det fångvårdsstyrelsen eller, efter dess be- myndigande, styresman för fångvårdsanstalt som har att besluta om permission. Över styresmans beslut föres talan hos styrelsen. Styrelsens beslut överklagas hos Kungl. Maj:t. Emellertid har under remissbehandlingen framhållits, att motsvarande ordning icke vore lämplig i förevarande sammanhang, helst som enligt promemorian de för tvångsarbetaren vanligen betydelsefullare besluten om förtida frigivning skulle fullföljas till länsstyrelse utan rätt att överklaga dess beslut. I anslutning härtill vill jag framhålla, att enhetliga regler enligt min mening böra gälla i båda dessa fall. Tvångsarbetare bör i angivna hänseenden icke vara sämre ställd än den som undergår frihetsstraff, varför rätt att fullfölja till Kungl. Maj:t icke bör vara honom betagen. Därav följer emellertid icke med nödvändighet, att besvär skola få anföras direkt hos Kungl. Maj:t. Lämpligare synes vara att klagan över anstaltsstyrelsens beslut skall föras hos länsstyrelsen i det län, där tvångsarbetsanstalten är belägen. Det kan förväntas, att handläggningen då blir snabbare, vilket är av särskild vikt i permissionsfrågor. Vidare torde man i många fall kunna räkna med att tvångsarbetarna åtnöjas med länsstyrelsens beslut. Fullföljdsreglerna ha omarbetats i enlighet med det anförda och således gjorts enhetliga. I 16 § har därjämte införts en särskild regel därom, att poliskammare icke i detta hänseende skall fullgöra länsstyrelsens åliggande.

Då besvär till Konungen i dessa fall liksom då det gäller verkställighet av frihetsstraff skäligen böra tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande, är en ändring i 2 § 17:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt nödvändig.

Bestämmelser om permissionssedlar, som ifrågasatts av två hörda myndigheter, böra lämpligen givas i administrativ ordning.

9 b §.

De principiella synpunkterna på förtida frigivning ha utvecklats i den allmänna motiveringen.

I departementspromemorian har institutet utformats så, att förtida frigivning må äga rum sedan hälften av den i domen bestämda tiden förflutit, dock minst två månader, samt att fråga om förtida frigivning skall prövas ex officio första gången å sådan tid, att den dömde kan frigivas sedan hälften av tvångsarbets tiden gått till ända, och därefter så ofta prövning finnes påkallad, dock minst var tredje månad. Därigenom och genom tvångsarbetsarens rätt att överklaga beslut att förtida frigivning ej skall ske har det ansetts att hans intresse tillgodosetts.

Vidare har i promemorian anförts:

De nuvarande speciella stadgandena om frigivning i 7 och 13 §§ avses alltjämt skola äga tillämpning. Ibland kunna svårigheter uppstå vid avgörandet av frågan om 9 b § eller 13 § skall tillämpas. För tillämpning av 13 § torde man emellertid — bortsett från det fall att tvångsarbetsarens förmögenhetsställning avsevärt förbättrats — böra fordra att han erhållit en säker arbetsanställning hos en pålitlig arbetsgivare och att fullt tillfredsställande garantier finnas för att han på längre sikt skall kvarbliva i arbetet. Det bör bemärkas, att en enligt 13 § frigiven person icke kan ställas under någon form av offentlig uppsikt efter frigivningen.

Remissyttrandena:

Av remissinstanserna har *länsstyrelsen i Malmöhus län* anført, att syftet med tvångsarbete är att söka väcka vederbörandes arbetshåg och sätta honom i stånd att föra ett ordentligt liv. Då härför torde åtgå en icke alltför kort tid och i normalfallen kunde ådömas högst ett års tvångsarbete, syntes förtida frigivning icke böra ifrågakomma förrän två tredjedelar av tvångsarbets tiden förflutit, dock minst tre månader. *Styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö* uttalar, att då två månader måste anses vara en alltför kort tid för att anstaltsledningen skall kunna bilda sig en klar uppfattning om den intagnes förhållanden bör förtida frigivning ej kunna ske förrän tre månader av tvångsarbets tiden förflutit. *Kanslipolisintendenten i Stockholm* ifrågasätter, om ej fråga om förtida frigivning bör upptagas först efter ansökan av tvångsarbetsaren eller någon som står honom nära, då eljest den uppfattningen lätt kan uppkomma, att endast hälften av ett ådömt tvångsarbete behöver avtjänas. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att *strafflagberedningen* uttalat, att den försökspermission efter

alkoholistlagens mönster, som beredningen gör sig till tolk för, bör förekomma såsom ett normalt led i tvångsarbetet och icke vara bunden av formella tidsbegränsningar eller förutsätta god prognos.

Departementschefen.

Såsom förut framhållits är syftet med den förtida frigivningen att mjuka upp de nuvarande stela reglerna om tvångsarbetstidens längd. Det måste vara av värde för anstaltsledningen att inom vissa gränser kunna bestämma när en tvångsarbetare skall givas fri. Det bör vidare vara en sporre för klientelet att veta, att ett gott uppförande och ådagalagd ändrad sinnesriktning kan leda till frigivning innan den i domen bestämda tiden gått. Meningen är alltså icke, att en tvångsarbetare alltid skall kunna påräkna frigivning i förtid. Prövning av frågor om förtida frigivning bör alltid ske med omsorg och bedömas från fall till fall. Att göra sådan frigivning avhängig av ansökan kan icke vara lämpligt, lika litet som att göra den oberoende av god prognos. Om ansökan skulle vara en förutsättning, kan det lätt bli så att anstaltsledningen i tid och otid måste taga ställning till frågor om förtida frigivning. Och skulle frigivning i förtid kunna ske utan hänsyn till tvångsarbetarens uppförande eller sinnesriktning, måste följden bli en schablonmässig tillämpning av institutet, vilket icke är önskvärt.

Då förtida frigivning alltid bör föregås av noggrann prövning och icke vara obligatorisk synes mig vad som under remissbehandlingen anförts om de tider, före vilken förtida frigivning ej må ske, icke böra föranleda jämkning av promemorians förslag i denna del. Det måste vara till fördel att anstaltsledningen icke är bunden av alltför snäva restriktioner.

Beträffande fullföljdsreglerna, som i bilagda förslag har annat innehåll än i promemorian, hänvisar jag till vad som sagts därom under 9 a §.

10 § 1 mom.

Syftet med ändringarna är att anpassa paragrafens lydelse till lagen i övrigt i dess föreslagna skick.

12 §.

Detta lagrum innehåller nu huvudsakligen bestämmelser om polisiär uppsikt över vissa frigivna tvångsarbetare. Dessa regler stå ej väl samman med den ordning för behandlingen av de frigivna, som förut förordats, och böra därför upphävas. Paragrafen har i förslaget fått praktiskt taget fullständigt ny lydelse. De nya regler om övervakning, som behandlats i det föregående, ha sålunda upptagits i ett nytt första moment. Andra momentets lydelse grundas på avfattningen av nuvarande första momentet; de ändringar som vidtagits sammanhånga med att eftervärden fått ny utformning. Det bör beaktas, att övervakning icke avses kunna anordnas vid frigivning enligt 7 § eller 13 §. Vid tillämpning av dessa paragrafer är den

frigivne i ett sådant läge, att övervakning enligt lösdrivarlagen icke skäligen bör finnas.

14 § och 15 § 2 mom.

Ändringarna äro av formell natur.

16 §.

Denna paragraf innehåller nu en rad specialbestämmelser om vilka organ som ha att handlägga ärenden enligt lösdrivarlagen. I promemorian anföres i huvudsak:

Då det är angeläget att inom ramen för den nu gällande ordningen de organ, som behandla lösdrivarärenden, äro så kvalificerade som möjligt, har förevarande paragraf omarbetats. I stad bör som regel stadsfiskal vara förhörmyndighet. Då stadsfiskalen i en rad poliskammarstäder tillika är polismästare och såsom sådan ensam ledamot av poliskammaren samt poliskommissarie icke lämpligen annat än i undantagsfall bör fullgöra vad som enligt lagen åvilar stadsfiskal, ha poliskammare med stadsfiskal såsom ledamot uteslutits från behörighet enligt lagen.

I promemorian har paragrafen den lydelse, som bilagan till detta protokoll utvisar.

Endast länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har framställt erinran mot promemorians förslag i denna del; länsstyrelsen anser det önskvärt, att den erfarenhet i fråga om handläggningen av lösdrivarärenden, som vunnits även vid poliskammare, där stadsfiskal är ledamot, jämväl i fortsättningen blir helt utnyttjad.

Departementschefen.

Promemorians lösning av ifrågavarande spørsmål finner jag vara god. Om de önskemål, som framförts av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, skulle tillgodoses, bleve följderna att i många poliskammarstäder annan än stadsfiskal måste förordnas att såsom förhörmyndighet handlägga lösdrivarärenden. Syftet med lagändringen skulle då i viss mån vara förfelat. I detta sammanhang vill jag understryka, att möjligheterna att förordna annan än stadsfiskal att fullgöra dennes åligganden enligt lagen böra utnyttjas synnerligen restriktivt.

16 a §.

Avfattningen föranleder ej till särskilt yttrande.

Promulgationsbestämmelserna.

Lagen avses skola träda i kraft den 1 juli 1950.

Vid remissbehandlingen har *strafflagberedningen* under framhållande av den fara som föreläge för att en provisorisk ändring av lösdrivarlagen skulle bli bestående under längre tid förordat, att lagändringen förklarades skola äga bestånd allenast viss tid, förslagsvis tre år.

Med hänsyn till att arbetet på lösdrivarlagens upphävande icke vilar an-

ser jag det ej påkallat att låta lagändringen få begränsad giltighetstid; därtill kommer att det skulle te sig synnerligen oformligt att göra tidsbegränsade ändringar i en lag som icke är av sådan karaktär.

Specialmotivering till förslaget till lag om ändrad lydelse av 76 § fattigvårdslagen.

I departementspromemorian anföres:

Ehuru det ur likställighetssynpunkt skulle kunna finnas visst fog för att medgiva förtida frigivning jämväl för sådana, som ådömts tvångsarbete enligt 75 § fattigvårdslagen, synes en föreskrift i dylik riktning likväl icke böra införas. Sådant tvångsarbete är att betrakta främst som en disciplinär åtgärd. Den i nämnda lagrum upptagna latituden är mildare än enligt lösdrivarlagen. Tvångsarbetstidens längd i sådana fall torde därför som regel vara kort. Därtill kommer, att lagrummet numera torde tillämpas i synnerligen ringa utsträckning samt att fattigvårdslagen i dess helhet är föremål för särskilt reformarbete.

Däremot har i promemorian föreslagits, att den som ådömts tvångsarbete enligt fattigvårdslagen — och på grund av hänvisning i barnavårdslagen även enligt denna — icke bör vara betagen rätt till permission utan vara berättigad därtill i samma ordning som andra tvångsarbetare. Detta syfte nås genom att en hänvisning till 9 a § lösdrivarlagen införes i 76 § fattigvårdslagen.

Ingen av de hörda myndigheterna har uttalat sig härom.

Jag ansluter mig till promemorian i denna del under framhållande av att den föreslagna ändringen, som fyller ett humanitärt syfte, med hänsyn till den förestående omgestaltningen av fattigvårdslagstiftningen, som jämväl torde komma att beröra barnavårdslagens tvångsmedel, torde bli av ytterst temporär giltighet och jämväl i övrigt av ringa praktisk betydelse.

Av lagförslagen¹ är det, som innefattar förslag till ändringar i lösdrivarlagen, av beskaffenhet att lagrådets utlåtande över detsamma bör inhämtas.

Departementschefens hemställan.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över inom inrikesdepartementet upprättat förslag till lag om änd-

¹ De vid statsrådsprotokollet fogade bilagorna, innefattande lagförslagen, ha uteslutits här. I det till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av lösdrivarlagen hade 12 § 1 mom. följande innehåll: »Vid frigivning efter den ådömda tvångsarbetstidens slut, så ock vid sådan frigivning, varom i 9 b § förmåles, skall arbetsanstaltens styrelse, där så kan ske, förordna lämplig och villig person å förpassningsorten att under två år från dagen för frigivningen bistå den frigivne och tillse, att han på lämpligaste sätt anpassas till samhället.» Frånsett vissa i andra paragrafer vidtagna formella jämkningar i nämnda lagförslag överensstämma de vid statsrådsprotokollet den 3 februari 1950 fogade bilagorna i övrigt med dem som fogats vid propositionen.

ring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Einar Herlitz.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 februari 1950.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden GEIJER,
LECH,
regeringsrådet QUENSEL,
justitierådet BECKMAN.

Enligt lagrådet den 22 februari 1950 tillhandakommet utdrag av protokoll över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 februari 1950, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av e. o. hovrättsassessorn Liss-Eric Björkman.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Justitierådet Beckman:

Förslaget avser väsentligen endast att provisoriskt utjämna de allvarligaste olägenheterna vid verkställighet av tvångsarbete, varemot de grundläggande bestämmelserna om förutsättningarna för lösdrivarlagens tillämpning icke beröras av förslaget. Departementschefen förutsätter emellertid, att det genom i administrativ ordning utfärdade anvisningar skulle understrykas, att den nuvarande restriktiva tillämpningen av lagen bör fortfara och att alla de vid sidan därav befintliga vård- och hjälpåtgärderna böra tillgripas i första hand. Då de samhällsingripanden det här gäller äro av lika allvarlig art som straff, vore det enligt min mening riktigare att ändra rekvisiten i lagens 1 § än att i administrativ ordning söka påverka tillämpningen. Visserligen ha vägande skäl anförts mot att förrän vid en definitiv reform från lagens tillämpningsområde utmönstra någon grupp, exempelvis de prostituerade, men den definitiva reformen synes lämpligen böra förberedas genom att rekvisiten i 1 § moderniseras och kompletteras med en erinran om att lagen bör komma till användning endast i sista hand. Å ena sidan bör det icke ifrågakomma att tillämpa lagen på annan än den som, under kringstrykande eller eljest, underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika förer ett sådant levnadssätt, att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet. Å andra sidan synes rekvisitet att lösdrivaren skall vara utan medel till sitt uppehälle — vilket i praxis icke upprätthålles då medlen förvärvats allenast genom så-

dant levnadssätt som nyss sagts — kunna utgå. Som skäl för att icke nu omgestalta 1 § har departementschefen anfört, att en ändring av detta lagrum enligt hans mening skulle kunna leda till att lagen komme att tillämpas i ökad omfattning. Detta skäl mister sin slagkraft, därest i paragrafen upptages en erinran om att lagen skall tillämpas restriktivt. Det kunde t. ex. stadgas, att den som uppfyller de angivna rekvisiten må, där ett ingripande från det allmännas sida uppenbarligen är påkallat och icke lämpligen kan ske i annan ordning, behandlas såsom lösdrivare.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att framhålla angelägenheten av att före den definitiva reformen införa möjlighet till särskild förundersökning eller summarisk läkarundersökning av de för lösdriveri anhållna. Härigenom kunde nämligen bland annat vinnas bättre underlag för det slutliga avgörandet av lagfrågan.

De betydelsefullaste nyheterna i förslaget äro införande av möjlighet till förtida frigivning och avskaffande av de nuvarande reglerna om polisupp-sikt över frigivna. I stället för sistnämnda regler upptager förslagets 12 § möjlighet att förordna lämplig och villig person att under två år från dagen för frigivningen bistå den frigivne och tillse, att han på lämpligaste sätt anpassas till samhället. Med hänsyn till svårigheterna att finna intresserade personer, som äro villiga att åtaga sig dessa uppdrag, föreslås ingen obligatorisk eftervård utan blott att förordnande därom skall meddelas, där så kan ske. Emellertid torde det klientel varom här är fråga alltid vara i behov av bistånd och tillsyn efter frigivningen, och förordnande därom bör förty vara obligatoriskt. På grund av klienteletts beskaffenhet måste tillsynen anförtros särskilt kvalificerade personer, lämpligen socialt utbildade eller erfarna och med anknytning till någon officiell eller halvofficiell organisation. Kunna hindren mot att anförtro uppgiften åt skyddskonsulentorganisationen icke övervinnas, måste andra utvägar ovillkorligen stå att finna, så fåtaliga som de från tvångsarbete frigivna äro. Här må endast anmärkas, att länsstyrelsen i Malmöhus län utan invändning från departementschefens sida rekommenderat användande av lämpliga polismän. På nu anförda skäl hemställer jag, att orden »där så kan ske» måtte utgå ur 1 mom. i förslagets 12 § samt därav påkallade följdändringar vidtagas i paragrafens 2 mom. ävensom i 10 § 1 mom.

Lagrådet:

Då det väl kan hända att tillsyn över frigiven lämpligen kan anförtros viss person, oaktat denne icke är bosatt å den ort, dit förpassningen sker, torde de i förslagets 12 § 1 mom. förekommande orden »å förpassningsorten» böra utgå.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och socialdepartementen *dels* lagrådets den 22 februari 1950 avgivna utlåtande över det den 3 februari 1950 till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, *dels* ock det i statsrådsprotokollet den 3 februari 1950 behandlade förslaget till lag om ändrad lydelse av 76 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Lagrådets hemställan, att orden »å förpassningsorten» få utgå ur 12 § 1 mom. i det till lagrådet remitterade lagförslaget, anser jag mig böra biträda.

Vad som i övrigt anförts av en av lagrådets ledamöter finner jag ej böra föranleda ändring av mitt tidigare ställningstagande till de av ledamoten berörda frågorna. Vad som i lagstiftningsärendet främst åsyftas är att för den tid, som kan återstå innan lagen kan upphävas, avhjälpa åtminstone de allvarligaste bristerna i fråga om verkställighet av tvångsarbete. Med restriktiv tillämpning av lagen — dess fakultativa karaktär kan icke nog understrykas — torde 1 § kunna lämnas orörd utan fara för rättssäkerheten. På senare år har f. ö. tillämpningen varit restriktiv. Då svårigheterna att finna lämpliga personer, villiga att åtaga sig den i förslaget tänkta eftervårdande verksamheten, mången gång kunna vara oöverstigliga och omöjligheten att finna en sådan icke i och för sig bör hindra en förtida frigivning, kan jag icke ansluta mig till tanken, att förordnande jämlikt 12 § 1 mom. skall vara obligatoriskt. Jag vill emellertid understryka vikten av att sådant förordnande meddelas i största möjliga utsträckning.

I det remitterade förslaget ha vissa redaktionella jämkningar företagits.

Föredraganden hemställer härefter, att det jämkade förslaget till *lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling* samt förslaget till *lag om ändrad lydelse av 76 § lagen den 6 — Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 90.*

14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården måtte — förstnämnda förslag enligt § 87 regeringsformen — genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Börje Langton.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
Sammanfattning	1
Lagförslag	3
Utdrag av statsrådsprotokollet den 3 februari 1950	10
<i>Inledning</i>	10
<i>Allmänna synpunkter på lösdrivarproblemet.</i>	
Gällande författningsbestämmelser m. m.	13
Lösdriveriutredningen.	
Principuttalanden	16
Formerna för ingripande mot lösdrivarklientelet	19
Restklientelet m. m.	24
Provisoriska åtgärder	25
Remissyttrandena.	
Principuttalanden	27
Yttranden om de av utredningen behandlade särskilda vårdformerna ..	28
Restklientelet och dess behandling	37
Provisoriska åtgärder	41
Departementschefen	41
<i>Ändringar i lösdrivarlagstiftningen.</i>	
Departementspromemorian	51
Remissyttrandena	52
Departementschefen	57
Specialmotivering till förslaget till lag om ändring i vissa delar av lösdrivarlagen	62
Specialmotivering till förslaget till lag om ändrad lydelse av 76 § fattigvårdslagen	69
Departementschefens hemställan	69
Utdrag av lagrådsprotokollet den 22 februari 1950	71
Utdrag av statsrådsprotokollet den 3 mars 1950	73